

2490

9

A. M. FREDRO
Monita politico.
Moralia.

Ante Libres

BIBLIOTECA
ASTUR
SANTA

MDCCLXIX.

Scire loqui multū est, meli9 facere, optimū utriūq;
Et facere, atque simul rem bene nosse loqui.
Siquis agis, male, ne quid agas, aut forte loquaris.
His mōnitis, totidem lancibus, ante libes.

Lodov. Galas. Sc. Claudii op.

ANDREÆ MAXIMILIANI

FREDDRO

Castellani Leopoliensis,

NORMA POLITICI

CHRISTIANI

DISTRIBUTA

AB ALEXIO GEORGIO SCHREGER

è Conv. Nobil. Ungaro Aradinensi Philos.

Baccalaureo, cùm Universam Philosophiam
propugnaret.

PRÆSIDE

R. P. STEPHANO KAPRINAI

è Soc. JESU, Philos. Doctore, & in

Univ. Claudiopolitana Professore Seniore,

ANNO M. DCC. LI.

Consensus Claudiop. ord. Min. S. J. v. l.
Ab. in ô var.

CLAUDIOPOLI,

TYPIS ACADEMICIS SOCIET. JESU,

ANNO M. DCC. LI.

67
2783

A D
EXCELLENTISSIMUM

A C

REVERENDISSIMUM DOMINUM
LIBERUM BARONEM

FRANCISCUM
KLOBUSICZKI

DE ZÉTÉNY

Episcopum Zagrabiensem,
Abbatem B. M. V. de Topuszka,
Comitatus de Berzentse Supre-
mum Comitem, Sacr. Cæs. Regiæ
Majestatis Consiliarium actualem
intimum. &c.

DEDICATIO.

Andreas Maximilianus Fre-
dro magnum ævo suo Po-
lonie lumen duplex scri-
psit

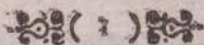
psit opusculum, altero Principis Christiani, Politici altero Normam complexus. Utrumque recens typis Transilvanicis commissum haud diu multumque dubio mihi esse licuerat, cuius potissimum Nominis inscriberem, quamprimum Excellentissime Domine Præsul mentem meam advertisti. Licet enim nusquam Te viderim; præclara tamen Nominis Tui fama ubique pervagata, cum primis insigni in animis Dacorum relicta memoria excitatus committere haud poteram, quin eam Tibi submisisse dedicarem. Continuo enim mihi occurrit Tecum non veri Politici modo; sed Optimi etiam Principis Administræ imago, in qua Normam hanc non adumbratam, sed pulcherrimis quodammodo coloribus descriptam intuebar.

Non ultima, imò unica Politici pars est publica semper Civium (unde Politicus dicitur) commoda spectare. Regum Administræ est: res Principum solerter simul ac fideliter curare. Rara res utrumque, idest Civem cum Rege, Regem cum Cive, conciliare. Sunt scopuli ad quos, cauti sint licet, interdum tamen alliduntur Administræ. Tu Excellentissime Domine Præsul periti ad instar Nava chi
media

*media tutus via incedere didicisti. Curas
rem Principum solerter; verum ita ut
Patria utilitatis (grata id recolunt me-
moriam etiam nunc Transilvani) neuti-
quam obliviscaris, Fidelis in Regem, Pi-
us in Patriam, ex utroque Magnus Rei-
publice Administer. Dignus quem Ci-
ves ament, Reges foveant, utrique com-
munitus suffragiis in celsum illud Sacrae
in Hungariae Tyrae fastigium provehant,
quo Te Tua eximia Virtus, Doctrina,
ac ingentia merita dignissimum pridem
effecerunt.*

*Ego ut quamprimum eveniat De-
um Optimum Maximum assiduò depre-
cabor; Tu vero tenue hoc opusculum
cum Philosophia mea benignus admit-
tes, meque Tuos inter Clientes mini-
mum reputabis. Vale. Deo, Regi, Pa-
triae diutissimè commoda.*

CLAUDIOPOLI EX AULA ACCADEMICA
ANNO M. DCC. LI.

ANDREÆ MAXIMILIANI
 FREDRO,
Castellani Leopoliensis,
 MONITA POLITICO
 MORALIA.

PARS PRIMA.

*Vix animi informes pulchre componere voltus?
 Crebrius hoc speculum consulte: pulcher eris.*

1.

DEum publicè & cum apparatu
 cole, ut tibi factò, aliisque proficias
 exemplo, virtuosi nomen non ex va-
 no paraturus, eoque potiens.

A

2.50.

2. Sobrius sis, ut eveniant tibi res sanæ & sobriæ.

3. Omnia seridè fac, & cum gravitate, nunquam obiter: immò lentè fac, nec properanter. *Currendo, non rependo, fit lapsus.* Deus cum magnificum opus mundi aggredereetur, & momento in unico, pro summa potestate potuisset creare perfectum totum, prout potuit, immò fecit; sed cum humano modo factum orbi repræsentat, sex velut dies insumpsit operi, ut monstraret mortalibus, magna nihil sensim posse fieri correctâ, perfectâque: vel quia magis magnificatur opus, cui non obiter immoramur faciendo. Vis rem bene habere? Lentè fac, & sæpe corrige. De ipsa experire, reperturum te vesperi, quod corrigas, quod actum, aut habitum ex perfecto credidisti.

4. Sis publicè munificus, sine jactantia & prodigalitate; *perdere multi sciunt, donare nesciunt.*

5. Non impera, non pete, nisi quæ obtinere speras; qui impossibilia petit, non vult habere, & simul vult offendi. Idque per alios petes, nec satagenter: non obijce statim auctoritatem; sæpe quæ nimis petimus, nobis neganda præcavemus,

6. Non promitte, nisi quæ præstare potes, ne levitatis arguaris.

7. Non dic: nisi quæ vera, & sine invidia audientium.

8. Frustraminas intendis, si timeri non credis, potius præoccupata contemptum minarum dissimulatione

9. Meminisse magis oportet; quam irasci aut dolere: infra tuum animum esse doce, quæ acciderunt, ac potius perisum habe.

10. Nec te lauda, nec vitupera, ab hoc contemptus, ab illo invidia paratur.

11. Non mirare, non cantare, non lude, ut leviusculus.

12. Non sæpius quære; potius scientiam, quam inscitiam simula.

13. Quæ tibi difficilia aut ignota ostenduntur, tacendo excipe. *Stultus quoque si tacuerit, sapiens reputabitur* (Proverb. Salomon)

14. Non crebrum, lentum, non affectatum, & prope ænigmaticum sit alloquium: Sed tamen librata nimis & eluctantia verba fastidium (immo suspicionem) pariunt audientibus, & cathedram sapiunt; solutior non nihil sermo magis familiaris est, velut de Petronio Iacitus: *Cujus dicta, factaque, quanto solutiora, & quandam sui negligentiam præ se ferentia, tanto gratius in speciem simplicitatis accipiebantur.* Circa familiare vitæ commercium cum amicis, in condimentum convictus, probaverim; in publicis tamen actibus, gravitas sermonis præstat

15. Si vitium loquacitatis pervincere studeas, statue, non quid prudenter loquaris, sed quamdiu per intervalla tacendum (licet op-

portunè dicenda videantur) & vinces; Aliàs opportuna dicere cum studes, ad importuna crumpes; rectè ille ait: *Loqui me aliquando pœnituit, tacuisse nunquam.* In nonnullis tamen loquitur bonus candor & zelus, in nonnullis inquietus genius, & dicacitas, dum in quascunque aures inciderint, ut confessorem intimorum, judicemque sine discrimine personarum sibi statuat, unde produntur, & irridentur.

16. Nonnulli dum esse sinceri nimis volunt, incauti fiunt, proditores verius sui-quàm in amicitia aperti, cum dicenda, tacenda, pariter effutiant per levitatem.

17. Quisquis blando vultu dicentes audit, iisque comiter respondet, pariter agit, ac si humanos animos in potestate sua referendis affectibus, dum vult, habeat. Quæ virtus inter potiores (civium) parandis hominum, & Provincialium animis, censeri debet; si verò secus rugosâ fronte, obiterque dicentem audias, respondeasve, licet in gratiam postea facturus, quid juvat? etsi obtineat, quod cupit, cum à nolente & moroso profectum habet animo, non ut datum, sed velut extortum, ac potius projectum capiet, ut pluris sit, blandâ negationem retulisse, quam morosè obtinuisse concessum. Exinde usurpamus vulgo dictum: *Etsi non obtineat, habet tamen velut acceptum, qui se amicè audiri videt.* Tum illud: *eger animus dum ad satietatem enarraverit quod vult,*

vult, equiparatur obtento. Vidit orbis nunc & olim viros Principes, alias magnis animi dotibus præditos, sine hujus virtutis condimento, parùm valuisse in vulgus, aut (quod pejus) in odium publicum incidisse. Exinde rectè in Voletano Albæ Duce, quidam observatum reliquit, ut propter suum triste & fastuosum (neque ideo civile aut sociale) ingenium, ne ab iis quidem amaretur, quibus benefecerat.

18. Vestitus propius magnificentiam sit, & authoritatem, quam qua sitam ostentationem, aut luxum.

19. Gestus gravis, non Melancholicus, aut effusè hilaris.

20. Absentiâ sæpe authoritatem tueare, *continuis aspectus minus verendos homines assidua satietate facit.*

21. Verissimum axioma: *In ignotis magis dilatari animum.* Exinde sæpe æstimamus magis longinqua, quàm proximiora; audienda, quàm audita; tam videnda, quàm visa; habenda quàm habita; pollicita quam data aut accepta; scienda quàm scita; & futura, quàm præsentia. *Sic*, Majestati major è longinquo reverentia, & omne ignotum pro magifico. *Sic*, Authorum ignotorum opera magifica habentur, viso Authore vilescunt, magisque post funera inclarescunt facta, & virtus nostra & nomen. *Sic* Major de absentibus personis opinio; nam satagentius

ab ignoto quæritur, aut imaginamur: *Quis ille?* quam ut dicatur semel in præsentia: *Hic est.* Nec gradus amplius datur, quò vadat animus, cum visum & scitum plenè sub oculis habetur. *Sic* per varia eundo pericula Castrorum magis terrent longinquos domi, quam milites pro vallo stantes, & vulnerum spectatores. *Sic* nova subsidia medio in prælio ex ignoto in hostem immissa, licet pauca, sed quia sub specie ignotarum insidiarum veniunt, plus terrent hostem, quam acies numerosa oculis subiecta. *Sic* puerorum minorennium aliquando delectamur plus ætate, quam adultorum; hi enim actu monstrant, quales sint, aut quales amplius esse non possint, circa illos latius spes extenditur, quales futuri sint, immò ominamur, (sperando majora ex ingenuitate) quales revera futuri non sint. *Sic* ruinas antiquarum structurarum miramur magis, quam forsàn æstimarem ex integro stantes; nam integrum quod est, oculis totum subiacet, & limitat, aut circumscrit, mentem, ne ultra procedat animus, ac imaginatio, quæ latius extenditur quàm sensus: de ruinatis in integro non visis, plus imaginamur, extendendo mentem per diversa, quàm forsàn erat in rei veritate. *Sic* absentium ambigui sermones sunt magis læsivi, dum sub latioris interpretationem cadunt, in præsentia effati condonantur levitati verborum, seu in-

genuitati dicti, tum circumstantiis personarum, temporis, rerum, loci, jocorum, discurtuum, occasionis, quæ sæpe minuunt offensam, dum in præsentia, prout in se sunt, capiuntur, neque delatorum malignitate torquentur, si præsertim illi exaggerando studiose iram succendere amant, cui rem deferunt. Sic vana licet spes ex licentia distescendi, & expectatio futurorum, tum incertorum pollicitatio, plures quandoque assecclas habet, quàm certum bonum; quam merces & stipendia. Ut verissimè à quodam sit observatum, & à me alibi dictum: *Gravius esse hominis animo ascendere in parvis, quam persistere in magno, & per partes, quam per totum; tum illud: Quæ sunt in pretio si vulgaria sint, Et habeantur, contemnantur, in pluribus opinione laborant.*

22. Non dictum, factumque repete, quo major insit ex raritate verbo rei; autoritas.

23. Cum Gravibus ambula, leviculorum conversatione delectaberis quidem, sed tandem deturpaberis.

24. Non æstimatos: Juvenes, minorennes, temulentos item, verbo, multò magis conversatione vitabis.

25. Quæ cum dedecore in præsentia dicuntur aut fiunt, modestè reprehende, aut abi, subtracturus ab ea indignitate oculos, & aurem: multò minus ipse fac, ne velis placere assensu, quod est propè levitatem.

26. *Negotia (quoad rite poteris) per alios tenta, fac, impera, vide, cura; levio- rem jacturam rei credes, quam authoritatis; im- mò admonebis corrigendos, non ipse, sed per alium; sic vitabis præsentem exacerba- tionem, nec facies periculum tuæ præsen- tiæ, quæ nisi opinionem (quousque fit non vulgaris) ex raritate habeat, gravioribus tan- tum negotiis reservanda, ut semper penes te restet, quò in majus, dum vis, rem ur- gere possis. Non astum exinde, ut nonnulli Commentariorum iniquè interpretantur, sed potissimum perspicacitatem Tiberii (apud Ta- citum Annal 1.) observare licet, qui exerci- tum in Germania tumultuantem, tantum per filios adiri voluit, *Majestate salva, cui major è longinquo reverentia, simul adolescentibus ex- cusatum, quædam ad Patrem rejicere: Resisten- tibus Germanico aut Druso, posse à se mitigari, vel infringi, quò aliud (Nota verba) subsidium? si præsentem Imperatorem sprevis- sent.**

27. Nunquam effunde totam simul familia- ritatem & amorem; vel effusus, lentè fac & pedetentim, potius intendatur amicitia, quàm intensa sit; habenda petitur, habita ut vulgata relinquitur, & satietate vilescit. Erravit ille, de quo annotatum, *Miites suos Commilitones, novo blandoque more appellans, dum affectat charior fieri, authoritatem Princi- pis emolliverat.* Sub initiis præsertim cavebi- tur effusiore officio aut favore, tum gratia
ne

ne aliquem prosequaris, sed facies intra moderationis terminos: dum enim intensi actus lassantur, quæ agenda tractu temporis sequuntur, vix iisdem principiis respondere possunt, pro injuria verò reputatur, diminui, tum auferri, in ejus possessionem semel involavit animus.

28 Hinc sequitur, ut non solum affectus *Amoris*, (haud secus *Ira*) sed *prudentialium* ipsam per modica, nec affectatè ostentemus, dum æstimari volumus; nam pro vana ingenii ostentatione, dum per familiares discursus effundunt se totos aliqui, nimium commemorandis rebus, loquaces & affectati, quasi nihil in posterum pro *subsidio novæ objectionis* relinquentes, dum opinionem prudentiæ, & exinde authoritatem sibi parare cupiunt, potius eam perdunt, similes forensibus licitatoribus, cum levioris momenti res & crepundia ad nundinas ferunt, per obvia fora institorias tabernas ponunt, aliàs non quærendi, nisi emptores quærerent ipsi, & essent in obvio; jam verò pretiosarum mercium venditores ditioze lucro negotiantur, eo ipso æstimationem mercibus posituri, dum sine ostentatione, satis habent sciri de mercibus, & quæruntur, ut vendant, non quærunt affectatè emptores. Quidquid igitur æstimatum haberi volumus in affectu nostro bono, (aut secus contrario) seu in ratione agendi, lentè, tum per modicas partes exer-

ceamus, ne plene satiemus, semper aliquid in potestate nostra in posterum reservaturi, quo in majus (dum pro tempore volumus) à nobis res intendatur: *Totum Spiritum suum profert stultus: at sapiens reservat aliquid in posterum* Proverb. Salom. Et Ecclef. *In ore fatuorum cor illorum, & in corde sapientum es illorum*

29. Non vitupera amicum, non lauda, non reprehende, nisi in magnis, idque raro, moderatè, & in secessu, vel (si tute poteris) per alium, *factum tamen, non personam ventilaturus.*

30. Consilium nisi quod rectum sciveris, idque tantum requisitus porrige. Verùm dator consilii naturam accipientis, (sive cui consultitur) induat, prout secundum possibilitatem, media, capacitatem, aptus est ille faciendò: secus, frustra ferè consules, dum juxta te modo, non alterum, aut saltem non ex utroque agendum vocas.

31. Non intercede aut pete pro alio nisi re perpensâ: an justa sit, & obtentu possibilis, ne periculum authoritatis subeas, si non obtineas; potius intercedere cavebis.

32. Non litiga verbo, sed potiùs subride, (etiam si contrarium aliquis loquatur) non velis videri nimis sapiens, magni viri auctoritas, non in disputando, sed agendo consistit.

33. Tacere qui scit, scit esse prudens. Taciturnitas est magnæ prudentiæ Mater. Qui animo ignavus, procox ore; quibus os ferreum inest, cor sapè plumbeum habent. Verum nonnullis taciturnitas, & agendi secretum ex prudentia, aliis est ex metu, ut cum ex diffidentia sui, verentur, ne per inanimadvertentiam aliquid prodant, totum silent, opportunaque transmittunt, similes Zeuxis imaginibus, qui ad ostentationem artis, imaginum pingebat vela, ut subintelligeretur velatum aliquid, dum nihil erat; sic illi obtendunt rebus inania arcana, nunquam directè, sed nisi circuitivè agentes, vel quia metuant, vel quia inertiam impotentiamque agendi prodere verentur: Eos-
sam saltu trajecturi impetum saltus cursu intendunt, etiam animus agentis zelo quandoque intendatur oportet, & apertior sit, pro confidentia sui, & pro ingenuitate præstaturus ardua. Qui diffidit, metuit. Molliæ secretaque, cauta quidem sunt, sed quædam nisi servidius tractentur haud obtinentur, immò irritantur in pejus, cum dulus, malignitas, vel etiam metus occultis secretisque (immò circuitivis subesse creditur, prout verè circuitiva ingenia plus astutiæ, quam prudentiæ, vel cautionis habent.

34. Quæ imperfectè calles, non fac coram, immò perfecta fac, quæ non vulgaria & raro.

35. Magna loquere, & à levi discursu studiosè deflecte.

36. Facta secretus tene, facienda multò magis.

37. Vitia quæ vitare non potes, latebrisdica, omnia, quæ scis reprehendi, fac in privato, *& semotis saltem arbitris turpis sis.* Non ea tamen est infirmitas naturæ humanæ, quin vitare vitium non possis, dum velis; frustra naturam culpaturus, ipse culpandus. Vitare iitur turpia debes, quo magis altioris honoris subsistis gradu; minoribus magis quodammodo turpibus esse licet; in majores honestosque omnium oculi convertuntur & succensent: uti facilius maculam noveris in puriore crystallo, quam in olla.

38. Rectius plerùmque impertinentia demendo in nostris moribus, in affectibus, & ratione agendî, quam addendo oportuna, paratur æstimatio, & habetur autoritas. Velut hortulani plus addunt horto decoris & amœnitatis amputando sentes, evellendo urticas, purgando vias, disponendo plantas per ordines, quam substernendo finum infœcunditatem, quàm copiosè ferendo. Excessu magis vitiorum homines laboramus, quam virtutum imperfectione. Frius quid non faciendum est mali, quam quid faciendum boni, præceptis etiam Decalogi docemur.

39. Raucus aut balbus rarius loquaris, unde illusionis materies.

40. Causas dictorum factorumque non redde, sed potius intelligantur.

41. Sperent à te homines, ac simul vereantur: æque severus, atque clemens videaris

42. Nec præsume, nec te minoris æstima angulis & latebris ingerendo. Ingere te sed modeste tamen p̄ imoribus. *Nemo contemnitur, nisi qui prius se ipsum contempserit.* Quomodo credis alios te æstimaturos? si te ipsum non æstimas, & in leviuscula abjicis, tibi magis proximus, quam alius tibi. Recte quidam ait: *Non est hoc superbire, Majestatem Regni, & potestatem auctoritatemque publicam sibi concessam conservare velle inviolatam. Imò hoc est sapere.* Verùm perspicacitate utendum, ne superbiam morositatémque, cum auctoritate jungamus, & quod est incivilitatis: parandæ auctoritati adhibeatur: ne aliàs pro unica existimatione tui immodestius aut scrupolosius laborando, mille inimicos tibi superbus pares, & eveniat, quod rebelli Angeio, dum supernis bonis honoreque non contentus, vult in super esse *familis Altissimo*, totum suum, quod habuit, perdidit. Cavebis igitur *moresam gravitatem*. Hæc in privatis. In publicis verò actibus *consuluum fuerit, ut qui debitos tibi honores denegat, præsertim si conscius sis necessarii tibi gravitatis (etiam vi & astu quodammodo, eos oportet præripere aliis, quam ea de re verbis con-*

tendere. Qui dubitat, merito ipse sibi diffidit. si dissimulat, tacite fatetur suam indignitatem, & modestia postea pro ridiculo habetur; sed qui defacto a vimo forti & constanti, tum bona cum gravitate (tamen sine intempestivo affectu) primas præ aliis occupat, quæ sibi debentur, nec offeruntur tamen, facili deinde negotio eas servat, & retinet imposterum. Ut quondam Germanorum legatis contigit, qui cum ingressi theatrum Pompei legatos nationum Senatores inter sedere cernerent, inter eosdem Senatores, sessum se audacter proriperunt, subjungentes: Nullos mortalium, armis pro Romanis aut fide, ante Germanos esse, quod comiter à Senatu exceptum, ut ea legatorum civilis æmulatio postea cederet in argumentum & possessionem loci.

43. Novarum rerum, aut inauditarum, immò novorum rumorum à domo, immò ab externo certam notitiam quære; quod parit admirationem scitæ curiositatis.

44. Modica castigatio exacerbatur nonnunquam magis, quam corrigit, ut tutius sit, quandoque non punire, si severius corripere nolis. Non sine causa Salomon arguit intempestivam clementiam, dum vocat *Misericordias* (aliquorum) *crudeles*. Bonis verè nocet, quisquis pepercit malis; sed hoc pro statu rei, & temporis. Scias tamen, quia *pœna prohibet flagitium, laus vero & præmia provocant virtutem, & accendunt animos.*

45. Nunquam totum simul effunde, & proinde ex arma rigorem, sed velut majorem in tempus dissimula (lentius corripiendo) quasi majus telum penes te restet, in terrorem exerendo, dum velis.

46. Delinquentem aliquem (cujus correctio ad te pertinet) non dic te puniturum antequam puniendū manu teneas; imò propius nescientem sis, ne præmonitus caveat, contraria per desperationem veniæ munimenta qua siturus, aut magnorum intercessionem provocando, quibus sine offensa recusare non possis; aut capitalis hostis præ metu evadat ad hostem transiturus.

47. Ea pollicere, quibus præstando sufficias, ne postea difficile aut grave sit præstare in majorem offensam sperantis: potius non pollicere, sed fac, quod facturus sis.

48. Prudenter quidam honorationem sui tacitè inculcavit, cum subornato quodam lixa, compeque in eam scenam vestito, palam dejici jussit pileum, decentiam morum, & superioris observantiam exprobrando. Item Mareschalis ille Regius adornatum lixam Scipione pulsavit, quod palatium Regis importunè ingressus fuisset non vocatus, quo inculcavit verecundiam importunis intrusoribus, & quæ possint fieri in eam formam.

49. Metuendorum nomen acquirere utile aliquando, sed modo licito quærendum, per ali.

aliquam ostentationem virium & potentie, ut potius vereantur homines tuam auctoritatem & potentiam, non timeant; ne in odium incurras.

§0. Quæ populus affectat, tibi verò displicent, idem sentire te prius simula, & interdum lauda, post facta quasi recollectione deflecte, sed sine rigore, nam qui directè multitudini se opponit, frangitur aut vincitur ipse, quàm vincit; velut subtiliter quidam: *Qui realis summus est, & nihil præstat, sed irritat tantum, hic excessiva virtute opus habet, tum potentiâ & auctoritate, quâ vincat omnem invidiam.* In quo satius prudentes nautas imitari præstabit, qui adversis ventis, non directam opponunt proram, velut contra vim reluctaturi, nec adversam relinquunt puppem velut fugientes & ex inertia cessuri, sed per latera inclinando navem, hac illacve sinuando vela & cursum, eludunt tempestatem, & simul assequuntur portum, quem volunt, ac proinde illudunt ventis; sic populi impetum non aliter eludas, aut in rectum (prout in rem opus) reduces, quam per molliora, nec tamen mollior acturus, vel affectatè, (quodæquè periculosum) sed graviter.

§1. Immò dicentibus modicè assentiaris, licet aliter post hæc senturus, lentè in tuam sententiam quemque pertrahendo.

52. Quæ in publicum necessaria, primò verò aspectu ingrata populo, proponere vis, cura per alium proponi, & affectum primùm populi in eum effundi: tum postea modesta cum ratione sequere ipse, idemque petes, sed sine affectu, quasi minus curaturus, etiam si non fiat: naturale est enim, ut magis negentur, (velut magis æstimata) quæ maximè petuntur; quæ minus curantur, ut villia, facilius ex neglecto habentur.

53. Illi plurimum potentiâ consilii valent, multaque præstant in suas partes, qui cum sint potentia & authoritate graves, per alios, non per se rem tentant & consulunt, velut nescii, & taciturni, sed ex insperato metuendi.

54. Cura, ut humanus & civilis habearis.

55. Si quis beneficium vel operam aliquam à te petat, etsi scias plerasque in eo dari difficultates, non objice illas, ne recusare opem videaris, & te parum benevolum petenti præstes, potius in ipsius negotii cursu eas difficultates, qui petit, deprehendat ipse, & suæ petitionis arguatur; offeruntur enim cum tempore occasiones, quæ promissum infectum reddant, tu verò promptæ humanitatis titulum non amittes.

56. Prima constans cum authoritate repulsa adimit plerisque importunam imposterum audaciam.

57. Obtento morbo, multa per absentiam aut parantur, aut vitantur.

58. Patrocinando alienis illatis, plura in publico consilio obtinentur, quam per se rem directè tentando, licet aliquem multa ratio cum authoritate sequatur; quidquid idcirco optas fieri, alium authorem inferendæ rei ex composito substitues, tum alter amicorum, atque tu ipse patronum te authoritate præstabis; qui verò proprium illatum fortius urgent, præsumptionis notantur, velut consilii sui, quod ipsi adferunt, amatores, neglectores alieni, quod est propè invidiam, jam verò secus, ut ab alio illata, tutius urgere poteris, liberius suadendo. Bonò tamen authoritate viros proponendæ rei quaeres, ne in contemptum trahantur, ut ne tu patrocinando rem postea stabilire possis.

59. Quod alibi in observationibus bellicis dictum: *Utendum recenti terrore in hostes*, hic item per familiaritatem verbi dici potest, *recentem terrorem etiam apud suosmet civès multum posse*, ut à prætextu impositi recentis metus (si dextrè instando liciteque utaris) pecuniarum collationes, tum operas in corrigendis pervetustis munitionibus, bonas item leges, facilius minore invidia apud populum obtineas, quæ aliàs per altercationes, turbas, odia immò, vix quidem assequeris, si absit metus.

60. Absentiâ tui, meliorem suscita & tueare amicitiam, immò & auctoritatem; literas tamen non intermitte & nuncios, pollicere tui præsentiam, trahe interim & pone moras. Luna, Solis amica, decus & lumen quod habet, illi debet, quo remotior tamen, plenius perfectiusque lucet, proximius admota, decrescit, si plane concurrant, Luna penitus amittat lucem, aut Sol necesse abeat in Eclipsim. Sic vere amicorum magnorumque virorum mutui congressus aut crebrius negotiorum commercium, majore jactura amicitiae, tum auctoritatis fiunt, quam ut novum aliquod argumentum in majus stabilienda paretur. Sæpè unus in altero non reperit in præsentia, quod sibi absens pollicebatur; unde verè dictum: *Minuit præsentia famam, sæpius Absentia prodest*, Miraris? legi, vidi, probavi.

61. Modica munuscula offeres amico, non simul, sed rarius ac potius minora prius, dein majora, maxima nimis sero, ut diutius dando sufficias, partim ut semper restet, quod majus speret à te amicus, nec relinquat quàm suo damno. Usu probatum axioma: *Gratius esse hominis animo ascendere in parvis, quam perstare in magno.*

62. Maximum rigorem prius intende in speciem; temperaturus postea ad famam clementiae.

63. *Experientia probat um, magis appeti-
corum amicitiam, plusque ab hominibus
æstimari, qui neglectius eam servant, modò
amant, modò offendunt, offendendo &
amando non assidui, (non tamen leves) mo-
dò potentia terrent, modò comitate tra-
hant. Neque causam reperio, quàm ab op-
posito um ratione, quod magis elucescat,
& sapidior reddatur amicitia, quasi tunc ma-
gis optanda, dum amittitur: secus evenit,
ut eorum amicitia minus æstimetur, qui de
paranda aut retinenda studiosè & appetenter
nimis laborant, ut aliquando necessarium sit,
nonnihil suboffendere: tum modicè negli-
gere amicum quo magis retinere vis, (quam
ut perpetuò adhareas) sed non diu adversa
fronte & vultu, ne posthabearis.*

64. *Sapè quod preces non possunt, minæ
(aptè accommodatæ) operantur.*

65. *Non moliaris, nisi quæ præstare po-
tes, ne produs impotentiam.*

66. *Si aliquid adversi tibi accidat, dic po-
tius: sponte te accepisse, quam ut supplan-
tari nolens videaris, veluti invalidus, & ob-
vix impetitioni expositus, potius fortunam
tibi obedire doce.*

67. *Alienanti se amico à te, aut clienti
sine causa, sponte media offerre reconciliandi,
potius bonis quibusque modis eum in ami-
citia retenturus, (medium tamen inter gra-
vitatem) quam ut acerbitatem pro acerbita-*

te reddas quæ magis abstrahit, quam retinet in amicitia amicum, nisi alias potenter pervincas.

68. Minæ vigilantiam adversarii acuunt ad cavendum, immò præveniendum; tu, si taciturnus es, plura præstabis, non tamen ut noceas, verum ut caveas tibi, quod est penes virtutem

69. Potius capiat per modica, aut sensim sper t amicus, quam ut totum simul habeat. Non enim obligant, quæ sunt data, licet maxima; sed quæ dabuntur, licet modica. Animus hominis imitatur oculorum situm, quos cum anteriori parte corporis ingessit natura, non ea quæ post se sunt, sed quæ ante posita, vident; sic ille pensat non accepta, sed accipienda.

70. Redditurus mutuam beneficium pro beneficio moram adjice, ne dare videaris in recompensam dati, sed velut in obligationem futuri.

71. Exprobranti offensam amico non serio excusa, excusatio prope metum est, & loci inferioris signum, responde potius: neque illius esse exprobrare, neque tuum excusare.

72. Religiosos in pretio habe, quatenus tuarum partium sint, devincies vero illos beneficiis & comitate.

73. Immò Concionatores ad te trahere, qui bona narrent, & populo, (quod vis utile in

publicum) persuadeant; quod non vis, sermone sed extra invidiam & ullius offensam, publicè diluant.

74. Opinio divitiarum & nummositatis parit æstimationem, reges igitur tuos defectus, & arte aliqua honesta, sed procul ab ostentatione, omnibus impones, ut bene de te credatur.

75. Propositurus aliquid difficile populo, causas honestas propositionis per privatos rumores prius disseminabis.

76. Quantum in amicos donò daturus destinasti, præstat cum iis aliquando honestè comessando consumere, cui diutius sufficies; quod verò diutius durat, magis in oculos incurrit & obligat. Adde: quia unica comessatio potest plures simul obligare, unicum donum hominem unicum obligat, immò aliorum (accipere præsumentium) invidiam provocat.

77. Mirum dictu, quantum lautior mensa, & liberalior convictus pariat amicorum, si cui per artes politicas inter concives crescendi studium adest, ut velut in alias virtutes incuriosi, hanc præcipuè viri Politici in quo vis venerentur & ament, aut sine illius condimento cæteras obiter transeant; immò vitia nonnulla hoc oblecta fuce, dum mollius accipiuntur, spontè dissimulent. Sic igitur intra magnanimitatem erogare lucrum facere est; immò nonnunquam conducibili-

us,

us, ultra parsimoniam terminos in eo procedere ad usque confinia effusionis, modò ne sit factum intra affectatam prodigalitem cum decoctione bonorum extrema: velut multos apud nos vidimus sic crevisse floruisse, & intra civium favores praestitisse multa, ut opimam amicorum & fortunæ colligerent messem, cum haud parcè Civium animis seminarent sua. Certissimum enim magnitudinis signum est, maximèque incurrit in oculos vulgi, tum in affectus, posse pascere multos, eoque multis bene velle. Nec mirum, si Christum vulgi sequensturba in Regem creandum rapere voluit. *Joan. 6.* cum tot hominum millia ex sua divina penu non pavisset modò promptè ad saturitatem; sed fragmentorum copia magnitudinem convivii & Domini pascentis divitias loqueretur. Sed intra dicti reverentiam sacra maneant: profana liberius non is loqui licet. Non ab alia occasione primitivi Poloni Piastæ olim è plebeja domo; ad purpuram evocaverant. quàm cum divinum quiddam illa ætas inesse viro crederet, qui pro modico agello, quem colebat, ad stuporem usque comitorum (neque enim sine speciali miraculo teste Historiâ factum) tantum alimentorum ad usque superfluitatem humaniter excipiendis advenis sufficeret, ut plus erogando plus semper illi restaret, & simul magnitudinem cultioris animi in eo viro metirentur,

qui sic esse cuperet cunctis amicus & hospitalis.

78. Astutis, arte simili aliorum astus eludere, mos est; ideoque secum in amicitia facile conveniunt, dum retaliare sciunt; rectiores nesciunt, nisi plerumque deserendo convictum, & rem cum illis planè vitando, donec in meliores amicos incurrant. Vulpi cum vulpe, urso unicum altero, aspide cum aspide haud mirum si conveniat; cervis equisve, nisi cum mitioribus, aut sibi similibus vivere securum est.

79. Dum sunt nonnulli fucatae faciei, liberalioris convictus, *praesertim si habeant aliquas species virtutibus similes*, ipsi subdoli, & modis illecebrarum potentes, vel quorum vultus est opportunè mendax, tum in speciem probitatis sermo est facilis (haud spernendus capiendis hominibus hamus) facile eo condimento trahunt plerosque in sui laudem, tum in amicitiam, non tamen altioris mentis homines; verum illos ex simplicioribus, qui velut minutiores aves, facili capiuntur visco. Recti verò & prudentes viri, non illa exteriora morum & fallaciarum inania, sed intimum introspiciunt pectus, & nisi solidiorem virtutem, tum amicitiam pensant. Quanquam convictus liberalioris amænitas, si penes rectam virtutem, & prudentiam alicui pectori insedit, miros effectus parandis

amoribus hominum facit, totumque in animos potest.

8. Videntur esse nonnulli amicabiles, recti, prudentes, dextrique agendo, & plane cum virtute magis quam sunt; immo nonnulli non videntur esse, cum verè sint. Nisi tempus & occasio aperit virum: ut prima iudicia de hominibus sæpe nos fallant, velut de ingenio nationum subtiliter quidam: *Hispanos factis & moribus magis videri intolerabiles, quam verè sunt. Gallos magis esse fortes, quam videntur.* Sed inest causa, circa horum amicitiam, illorumque tristitiam (vel gravitatem actionis & morum) prout hujus, aut illius sumus æquipensatores. Nisi igitur falli vis, sustine suadeo calculum seu damnaturus, seu probaturus, & à tempore, tum actione iudicium exspecta. **NERO** flagitiis & sceleribus velamenta quaesivit. **GALBA** major privato visus, dum privatus fuit, & omnium consensu capax imperii, nisi imperasset. (Tacitus sparsim.) **VESPASIANUS** solus omnium ante se principum in melius mutatus est. **OTHO** contra spem omnium, non deliciis neque desidia torpebat; sed quo magis fuerant dilatae voluptates, dissimulata luxuria, & cuncta ad decorem imperii composita; eo plus formidinis afferebant falsæ virtutes, & vitia reditura. In Vitellio multa grata sanè & popularia, si à virtutibus proficiscerentur. Et argutè idem de Pompejo: Pompejus occul-

tior, non melior. Hæc alii; sed addam ex meo, & ab experientiâ. Plerique sunt boni, donec, qui corrumpat, non adest: immò inest semper aliquibus malefaciendi animus, sed deest occasio; boni sunt, dum malos esse non licet, aut præpediuntur. Rectè Sallustius de quodam: *Ore probo, animo inverecundo.* Et Vellejus: *M. Lepidus formâ, quàm mente, melior.*

81. Mirari debui dictum; verùm satisfactum mihi ab experientia, quod argutia Italica nuper proverbio circumtulit: *Requiri ad gradum prosperioris fortunæ, ut insit alicui nonnihil ex Fatuo & Intruso.* Nam hoc modo citò involatur in notitiam, & confidentiam intimiorem *Aulæ*, tum *Vulgi*. Non promerentur hi quidem virtute, sed arte suffurantur gratiam, ad modum naturamque omnium & læculi facilius se componentés. In impertinentia se ingerunt non vocati; ludicra, seria, pari importunitate tentant; & quandoque succedit, ut pro tempore non displiceant. Non offendunt alios, nec etiam à ceteris ipsi offenduntur: verùm intra jocum, & amicitie libertatem facile habent, & condonant totum. Alloquio faciles, respondendo amceni, per mixturam levium mendaciorum promptè indomesticantur, non multo apparatu recipiuntur. Neque sunt *Morosi in ceremoniis, & formulis*, haud quæstum sui cultum requirentes; dùmque non faci-

facile succensent personis, & rebus obviis parabilibusque per omnia contenti, censura eorum non timetur ex imposita confidentia, & ex eo amantur. * Adde: si fortè super hæc sint *audaculi*, multum honoris, & præmiorum sibi arrogat, & obtinent per importunitatem dum facile alloquia subdolis succedunt ex impudentia, & occasionibus *instanter* non desunt *intrusi*. Directa verò virtus agit totum cum modestia, intra verecundiam, & dum importuna cavet, opportuna quandoque intermittit. Sed hoc non ex virtute vitium, verum seculi, & eorum est, inter quos vivitur; dum rectum non promptè noscunt, nec acceptant. Tamen illa solidior est agenda, tandèmq; post tempus cognita, plus æstimatur. Illi priores sæpius, utilevisculi, ludibrio habentur, & in seriis minus ponderis habent; mentem nisi sodales, ludicrorum alumni, non nostri, sed fortunæ tantum amici: prout certè cum hac mutantur, nosque decipiunt, ad manus nostras, non ad nos respicientes, facile ad alios transitori, unde plus utilitatis speratur.

82. Aliud est esse *innocentem*: aliud *habere praxim evadendi*. Aliud est *scire imbonere*: aliud *justam habere causam*. Aliud est esse *fortem, prudentem, vel bonum*: aliud *videre*.

83. Di-

* Genus duplex intrusorum; *Servile*, vel *Audaculorum*: prioris generis sunt alii, hi sibi utique meliores.

83. Divinæ potentatis & prudentiæ, non hominis, opus: æquilibrium rerum tenere, causas combinare adveſas, tum ex contrariis elicere bonum Fruſtra ingenium hominis laboret, aut perſpicacia contendat ad certam regulam ſe componere, & publici ſtatûs, vel privati actionis ea in parte formare ſibi *maximas*; niſi confundi velit, ſeiſam ſerius citiûsve periculo involutura: immò illud eſt meticuloſi, tam verſuti, quàm perſpicacis animi ſignum. Exinde verè dictum: *Media via nec amicos parat, nec inimicos tollit.* Qui oppoſitarum partium, hujus illiusque ſimul amicitiam quærit, aut utriusque ſimul offeſas (*per obliqua*) vitat, poterit aliquanto tempore ſcænæ ſervire; detectâ deinde larvâ ut fallax hypocrita & verſipellis deceptor ab utroque odio habebitur. *Sic* intuitu emergentis boni qui oppoſitas ſibi perſonarum aut populorum potentias, dein amicitias & offeſas æqua lance conſervare ſtudet, ne inter ſe committantur; tum, ne una noceat alteri, aut ne ſit infra alteram ad æquilibrium moderamênque cauſarum reducit: nequaquam ſufficiet diu, quin altera invaleſcat partem oppoſitam, & ſimul ſautoris conſilii ſit oppreſſura. *Sic* veteri aliquem ſuſ offendere, non tamen quæ ſunt parandæ amicitia penitus ſicere; ſed potiùs per obliqua tacitò irritare; aut ſecus tentare in rem ſuam aſſequi, quod eſt alterius partis cum di-

dispendio & offensa, simulque se amicum profiteri elle; odium verius conciliat, quàm intentum parat; nisi aut rem habendam planè, aut fortius pro æquitate urgendo gratiam partis posthabeas, aliàs neutrum affequeris. Sic diffidete alicui, & simul intuitu speciosæ cujusdam amicitiaë, tum securitatis non sibi satis cavendo providere; immò amicitiaë titulum affectatè quærere, ac deinceps dissimulanter agere: nec amicitiam habebis, nec res tuas statues in securo. Sic publico bono tuendo, & simul privatis commodis aucupandis adlaboraturus, alterum non obtinebis planè, publicum verò bonum certò certius subvertes. Sic Veritati, tum virtuti, aut auræ populari; Legi, tum justitiæ, aut populo; Principi, aut vulgò; debitæ actioni, aut parte ex altera parandæ opinioni nequaquam sufficies, nisi totus in alteram æquiores tamen partem agendo incumbas, sequiores studiosè oppugnaturus; aut, si res inaserit (*rebus modò tuis aliã ratione diligentissimè provisum sit*) posthabiturus saltem. Vulgò dum places, rem agendam pessumdas: dum secus ad rem probè agendam te componis, vulgi censuram mereberis. Unde vetus, præsertim in bellicis, monitum tulit: *Malo te sapiens hostis metuat, quàm stulti cives laudent.* Sic (nisi aliàs tantâ potentia vales, ut parte utraque posthabita, negativè te erga utrasque habere possis, per quietam

media secutus) tibi neutralitas fœderum non proderit; verum alteri parti *deliberatissime* adhærendum erit. Sic Artibus statum totum se dare, & conscientia legem non transgredi; DEO placere, & simul ad illecebras mundi se velle componere; nec hujus, nec illius legis æquus assertor futurus, scripturae potius censuram mereberis: *Neque frigidus, neque calidus es, incipiam te evomere ex ore meo.* Non quod præstet, aut mere bonum, aut debere esse mere malum (velut obliquæ Politicæ Doctor Machiavellus docet) verum, quod gravior malitia ab affectata intra virtutem, & nequitiam neutralitate, tum mistis boni simul & mali actibus oriatur; immò affectatior sub pallio virtutis nequitia subest, & aliorum vexatio; quam si utique simpliciter malus esses. Ut per omnia rectioris prudentiæ sit, & conscientia; ab utrisque partibus versandis se totum separare, aut in unicam, æquorem tamen, se totum transferrere, & agendo, instando ve ex norma virtutis tum prudentiæ fortiter incumbere; res verò suas interim consilio, & prudentia stabilire in quieto. Qui alias partium, rerumque oppositarum simul fautor, commoda utrinque venatur; rerum prævaricator potius, & intervissor pacis, immò *Sophisto-Politicus*, quam *Catholico-Politicus* vocandus est, seipsum astu involuturus, quo exercere studuit alios; veluti multa ejus rei exempla apud Historicos habes.

84. Debitum officii, præsertim verò *honoris*, erga pares, adeoque magis erga superiores, studiosè adimplebis, nec transmittes neglectum. Et si enim aliquando præstari sibi nōlunt, velut incuriam simulantes, aut verecundè palam recusent, non fit, ut planè habere non optent; immò sic potius promptitudinè tuam tacite experiuntur, in offensam aliàs tracturi, nī obtineant: aut si exequaris (modò non fiat affectatè, sed pro honoris debito tantò obligatiores in posterum habebis. Cape, exequere. Non improbata dico.

85. In adversis, nè sis nimium mollis verbo, aut animo dejectus; nec secus in speciem generositatis, & infracti animi jocundus neglector, transitorie despiciens quæ famæ, tum securitati parandæ serviunt, aut momentis invalescunt. Uti enim hoc levitatis, aut supinæ incuriæ, tum parvi judicii, sic illud pusillanimitatis, abjectæ mentis, aut ignaviæ signum est; immò prostituti in probrum animi certum indicium. Potius ages totum, intra perspicaciam, cautus, prudens, & graviter. Qui considerat, providet; qui negligit, sæpius remperdit. Nihil agenti, neutiquam *assa* (ut ajunt) *columba* venit.

86 Senum actio, aut juvenum conatus longè differunt. Juvenes garriunt, aut clamitant; senes agunt. Sonum illi, pondus
hi

hi rerum captant. Junioribus pro calore ætatis properantia placet, & audax, magnanimumque videtur, quod sæpè temerarium; providentia senioribus, & cautio maturior inest: unde sapius sunt cunctatores, rarius periclitantur, aut eventu falluntur; in occasiones modò ex tacito intenti, velut somnum & inertiam simulantes. Juvenes iracundi, in offensas properi; viri maturiores dissimulativi, ac sæpius pacati, aut si tandem actio requiratur, intra prudentiam, & cum cura fortes. Illi res mirantur, multa vident, aliqua sciunt, nec tamen probe discernunt; hi facta aut facienda æquè penetrant, noscunt, & dignoscunt. Juvenes pro ingenuitate primæ ætatis dolum rebus subesse minimè suspicantur, unde facile deceptionibus expositi pro nimia securitate; maturiores viri, quia plura per adversa sæpius decepti, eventuum gnari, pigmenta rerum, & rationum spernunt, superficiem omittunt, verum larvâ detectâ, introrius res, ipsaque fundamenta inspiciunt & scrutantur: peritos venatores imitantes, vulpene? aut lepus? tum ferox aper, vel certè nobilior cervus impresserit gressum, per ipsa vestigia species ferarum noscitrando. Instant igitur, prout res, & occasio suadet, aut seceus, passibus suspensis in res vadunt. Non temerè *adversa casuum reputat, quem fortuna non nunquam decipit*, ait quidam; sed rectius alter:

alter: *Mibi fortuna multis rebus ereptis usum dedit bene suadendi.* Juvenes deinde suavi loqui plerumque laborant, & talia libenter audiunt; in cætera incurii: discursibus per inania rerum vagantur, quæstiunculis lasciviunt, & ludunt; nam sapius ex imperfecta scientia de rebus dubitant, proinde vexant res magis, quàm agunt; incipiunt, dein deserunt: senes perseverant constanter, dum à fine res capiunt, nec ideò tentant frustra, minimè ex voto finienda, sed deliberatè aggrediuntur: quia verò non hærent in mediis, verùm scopum rerum petunt expediti, super objecta breviliquo decernentes, hinc juvenes succensere amant senioribus velut rudi Minerva negotium agentibus, dum pro ingeniolo, & pro curiositate eos metiuntur, pigmentis ipsi rerum & verborum assuefacti. Inest tamen senibus consummator peritia, tentant aliquando simplicia, & proximiora in medelam, quia illa præstare magis credunt quàm longè quæsitâ. Adde brevibus: tuta, haud secus periculosa, ante tempus seniores prævident, & ex vero indigitant; si præsertim ipsi pro paranda peritia non otiosam, verùm per negotia exercitam ducunt vitam, graviumque Historiarum lectioni immorantur, quæ suppleat ætatem. Juvenes super hæc reguntur affectibus, ac præsertim respectibus primò crescentis fortunæ ducuntur; senes potentius suis

affectibus, & appetitui dominantur, ideoque commodè alios regunt. Dicam verbò: juvenum actionem esse amœnam, & quòdam cum condimento vernalibus diebus similem; maturi viri laboriosæ, sed cum fructu, æ stati assimilantur; magis enim serium, gravem, ac proinde tristioremodum actionis habent, severiores sunt, verùm in virtute constantiores: juvenes agendo molles, & sapius leves. Hinc viris maturioribus expeditius res succedunt, dum non tenentur à negotiis, nec hærent, sed tenent illa, & regunt ipsi pro arbitrio. Velut peritos Automatarios, id est: horologiorum fabros si videas, non satis miraris crassâ & fuliginosâ manu, nec certè delicatiore palpatu subtilissimas horologiorum rotulas audacter eos versare, per minutas partes distrahere, dein velut nulla artificii cura & attentione, prompta manu in pristinam formam redigere; quæ omnia ignarus artis, delicatissimo licet contactu, disturbat verius, quàm ut rectè expediat: aut si fortè aliquis, crebro intuitu, & arte se percepisse aliquid putat, ut etiam laborantem arguere non dubitet; dum tamen rem tetigerit ipse, nec prima, nec media scit, multoque minus postrema. Promptius est aliena redarguere, vel sugillare potius, quàm sua probè facere. Juvenum consilia modusque agendi vix recensentibus

ribus similes, quæ plus dulcoris, plus etiam
facis habent; palatui grata, stomacho & sa-
nitati nociva; aut licet quoquo modo clare-
scant, minus tamen ex virtute habent, quàm
per annos defæcata. Quod sequens dies ju-
niorem erudit, viri maturiores hodie jam
sciunt. Ideoque commodè rem claudo re-
ctâ cujusdam in juvenem proterve loqua-
culum, rebûsque obstrepentem indigna-
tione: post annum te si prudentiorem putas,
cur non me itidem cautiorem credis fore?
qui tot annis multisque casibus te supero.
Cum omnia honestarum artium juvenes ha-
buerint, rerum experientiam, prout eve-
niunt, nondum habent, eoque senibus in-
feriores sunt. Affectata, ludicra ve il-
lis placent; maturis res tantum,
& seria.

ANDREÆ MAXIMILIANI
 F R E D R O,
Castellani Leopoliensis,
 MONITA POLITICO
 M O R A L I A.
 P A R S S E C U N D A.

Quod radiis Titus, monitis hoc regula, præstat:
 Ille regit mundum! *Dirigit hæc animam,*

l.

EXprobraturus aliquid publicè
 privatimve amico, aut populo,
 potius terreas, & trahas exprobratio-
 nem; ut interea obtineas quod vis. Dissi-
 mula-

mulata enim timentur; evulgata, ut jam transacta, contemnantur.

2. Retenturus alicujus amicitiam non statim, dum injuriam accipis, exprobrabis illam; ne levi occasione alienes amicum. Omnino tibi diffidet ille, qui te offensum videbit, ut necessariò averti debeat metu, vel conscientia facti, vel consilio, dum te facilem videt in offensam.

3. Beneficium, aut pensiones, etsi plures in annos alicui prorogare in animo habeas, assignabis tantum annuas; partim, ut si necessitas suaserit, sine offensâ auferre possis dum velis; partim, ut dum prorogaveris, velut iterato beneficio accipientem devincias prorogatione.

4. Ignei homines ingenii, tum leviculos, licet per alia tibi opportunos, cave, nec tibi adherere velis, seu sint amici, seu clientes; immò dum advertis, festinanter honesto prætextu eos procul amovebis. Nisi enim maturè feceris, amoveri postea non poterunt, nisi magno tui fastidio, ut sæpiùs difficili negotio implicari debeas amovendo. Rem ipsam in meis casibus expertus scribo.

5. Etiam illa ingenia clientum sunt multi periculi, & officiant nobis, quæ sunt propè importunitatem, audaculè sese intrudendo, suadendo, petendo, accusando, hos aut illos laudando, curiosè abdita rimando, tum

rebus imponendo; praesertim dum sciunt & amant per dicacitatem ingerere suavia: cum vero suaviter loquuntur, & speciosis quaestiu-
unculis sensim tentant, facile nobis, sine sensu, nolentibus imponunt, quorum mox nos poeniteat; ut non aliter eam pestem lo-
quendi, aut hominem vites, quam non au-
diendo; aut te plane avertendo, vel, quod praestat, procul relegando loquacem. Non
alias magis CHRISTUS indigne tulit Petrum
corripiendo, quam dum in importuna, per-
speciem confidentiae, curiosè se ingereret:
*Hic autem quid? Tulit enim promptè respon-
sum indignationis, & correctionem: Quid
ad te? tu me sequere, sic eum volo manere, quid
ad te? &c.*

6. Cum unus, aut plures studium aliqua
in re obligant, aut amicitiam offerunt, vel
aliquid praestare faciles, quod in rem sit,
utere *recenti* promittentis affectu, urge in-
tentum non differendo in tempus. Frustra-
neum ea in parte dilationis seu, ut vulgus
ait, *discretionis* nomen. Certò certius per
momenta tepescere hominum affectus, &
remitti potius, quam intendi; ut saepe vi-
tio mobilitatis humanae alii in horas sumus,
posthac difficilius optatum habituri, quod
ante spontè oblatum vidimus. Ast promit-
tit ille (inquires propensum se fore in tuas
partes? Falleris; praesentis enim vis est affe-
ctus, non futuri, qui bono casu, ut brevi
abi-

abiturus, oblatus: qualis verò ille futurus postea, ipse qui obligat, ignorat; mutato verò affectu, mutabitur intentum. Frustraberis igitur, quod obtinere sperasti, nisi extra dilationes assequi rem coneris. Nonnullis immò, bene & amica loqui sapius consuetudo, aut potius modus affectus; & quò effusiores sunt suaviloquio, eò magis in amicitia fallunt. Cautus ideò sis pensandis veris amicis, & ab opere potius, non à verbis ponderabis, eò citius prætervolaturis, quò promptius extra deliberationem efferuntur, quasi nullas radices ab intimo amico & affectu petant duratura; verum in superficie modo linguæ cum saliva abitura, & nata.

7 Non amici solum affectus, sed etiam contrarii in recenti maximam vim habent. Falluntur exinde, qui spreta prima reconciliatione, submissiorem sperant alteram, quæ potius tantò minor futura, quantò magis procrastinabitur. Ut enim omnes res recenti sensu gravius intenduntur; sic qui intulit injuriam, novitate delicti, vel à conscientia recentis facti, propius pœnitentem est; quàm si evulgato pudore, & consumptâ ignominia, depudere didicerit: cum ipsum vulgus, per familiaritatem rumoris, primò rem minus mirari, dein acerbius loqui, postremò, dedignari factum desinit. Sæpè ideò pœnituit multos, non admisisse primam reconciliationem, ut nullam postea haberent, cum

maximam sperarent. Præoccupabis verò prudenter modesta facilitate, neque recies pœnitentem: similiortamen reuerti; ne pecces facilitate.

8 Rarius utaris eodem curru, strato, cubiculo, mensa, domo, exercitio. *Nimia familiaritas parit contemptum. Continuus aspectus minus verendos homines assidua satietate facit.*

9 Res adhuc in quæstione: *utrùm amari præstat, an metui.* Dicant, quod volunt, alii. Mea sententia, uti DEUM, sic hominem nemo rectè amat, nisi metuat simul, aut saltem nisi reueretur. Non igitur serviliter te demittes, & effundes in officia amici; neque nimius eris affectator aucupandis amoribus alicujus, quod penes contemptum est; sed ages graviter, partim ut quæras amicitiam, partim ut tua quærat. Honorabis, sed ut honoreris; immò, aliquando, idque intra gravitatem, & extra affectum, amicum modicè negliges. Timeat negligi, si ipse te negligat, & non amari, nec honorari, nisi ipse studiosè te amet, & honoret. Qui te igitur non reueretur, is nec recto, nec durabili amat amore; dum facit magis pro discretione, & voluntate sua, quàm pro merito tuo. Adde pressius loquendo: quòd amari sit in aliena potestate, prout nostri actus cum bona gratia, & affectu ab aliis acceptantur; ut verò metuamur, esse in potestate nostra, ut non semper quando vo-
lu-

lumus, amemur; semper verò metuemur, dum volumus: præsertim si incurratur in homines, qui, cum ad normam virtutis, legisque præscriptum omnia fecerimus, aut rem non intelligunt, aut pro malignitate secus interpretantur. Nam si in tanta depravati seculi malitia clementiam rectoris delinquentium insolentia superet, ut necessaria correctione in aliquos opus sit; tunc justitiam, sævitiam vocabunt, nosque pro sua malitia, non merito nostro oderint; cum ne Divina quidem, licet proba sint semper & optima, malitiosi hominum probent. Aliquando pluere, grandinare, æstare, non ad suum beneplacitum, sed ex arbitrio cæli factum, illubenter ferunt; cum illud interæ fecunditatem pro gratia, aliud in pœnam pro justitia immittat DEUS, nec unquam argui possit. Ac proinde præstat inhærere causæ, quæ à nobis dependet, quàm quæ ab alterius venit discretione. Non tamen metus absque amore securus; immò. obest omnino, nisi metus ille valeat, qui ab æstimatione nostri provenit spontè in animis hominum per actus honestos & graves, adhibitâ prudentia & comitate, non verò, ut nonnulli falsò arbitrantur, à potentia nocendi. Dicam amplius: metus nisi erga superiores est, quos aliquali re prævalere nobis arbitramur, amor non potest esse nisi erga inferiores, aut saltem erga pares. Si verò

superiores à nobis amentur, potius *Cultum*, aut *Reverentiam* dicas, quam absolutè *Amorem*. Quòd verò aliquorum belli Ducum virorùmque egregiorum excessiva severitas, *Manlii*, *Corbulonis* olim, & inter recentiores *Ducis Albani*, *Comitis Fuentii*, aliorumque inter recti exempla sit; impossibile, si hæc sola trux, austeràque sine aliarum humaniorum virtutum condimento inesset, ut tantum authoritatis in suos paravisset, necesse ut penes excessivã severitatẽ excellentes quoque virtutes pro contestatione magnitudinis exercuerint. *Sapè latet vitium proximitate boni*, immò altioris virtutis interventu pensatur. Erant in multos severi, sed in bene meritos liberales; labori castrorum imperando immoderati, sed nec sibi ipsis parcentes; fortes simul, & successu in admirationem felices, jussorum exactores austeri, verum erga promptos & obedientes grati, & pro comitate imperatoria nimium accepti; deinde erga afflictos, egenos, injuriatos, victòsque prompti, liberales, justi, minimè avari, magnanimi, moderati; licèt alias contra tumidos, & insolentes insurgendo graves; demum nec bellando flagitiosi, nec vincendo insolentes. Si verò illi non aliud scivissent, quàm flagra, secures, cruces, funera loqui; nec apud suos ex authoritate obedientiam, amorèmque, nec in externos admirationem factorum, virtu-

tutisque suæ paravissent; sed velut fera sylvestres, nisi nocere scientes, terrori fuissent, & odio. Aliqui præterea pro indulgentia naturæ ita sunt formati ut ea non in animo tantum quiddam magnum illis impresserit, sed per exteriora quoque occultam gravitatem in facie, aspectu, alloquio, corporisque formâ diffuderit, quæ sola primo intuitu æstimationem pariant, & velut præcursores sint in animos hominum, & in affectus parandis amoribus ac præsertim conciliandæ authoritati, antequam altior virtus se exerat, & innotescat; prout de Corbulone observatum tulit Historicus: *Corbulo omnium ora in se verterat, corpore ingens, verbis magnificus, & super experientiam, sapientiamque, etiam specie in animum validus.*

10. Interdum parum negligere compellando dicto scriptorve. Timeat amicus aliquando negligi, & posse offendi; sed statim familiariter recipe, ne diutius neglectus assuescat sine te. Ut verò aurum purius post ignem, sic motu melior fit amicitia. Vina etiam meliora, quæ penes dulcorem sunt modicè acria.

11. Dum frustra niteris impedire æmulum, malis eum juvare, & operam ultrò offerre; ut potius opinionem amicitia obtineas, quam ut frustra impedisse illudaris, quo impotentia tua prodatur.

12. Cùm alicui potenti æmulo resistere non potes, potius quæres amicitiam, procul tamen à suspitione quærentis, cujus sub titulo, facilius rebus obviam ibis, & illi resistes; quoadusque enim inimicus est, contravenire aperte studet; dum verò speciem amici induet, lætendæ amicitia verecundiâ tenebitur, ne tuis intentis contrarius sit: tu verò interim, quod in rem habere voluisti, sensim aliud agendo perficias; semota tamen omni fraude amicitia, & dolo.

13. Omnia capere valenti totum dat, qui parùm negat: potius spontè offer, quæ extra offensam negare non potes; ut quoque modo gratia tuæ debeantur, quàm ut invitus dare necesse habeas, nullo expensu in rem tuam commodo.

14. Distrahe potentes à latere æmuli; imò ejus intimos, domesticos, familiares, consanguineos: parando eos tibi munificentia, mensâ, comitate: unde tibi omnia æmuli nota erunt.

15. Da bona verba palam, & in absentia.

16. Nescientiam simula rei, quò magis omnia scis

17. Vide, non videndo, omnia.

18. Non atperneris convictum æmuli, sed tamen rarius congregere.

19. Minora quandoque consilia communicabis.

20. Nunquam verbo carpe præsentem; immò tueâre lamam, si opprimatur.

21. Etiam offensus offensam dissimula, & velut non agnosce. *Unicum remedium injuriarum, si non intelligantur.* Qui secus interpretando injuriam extendit, velut scalpendo suum ulcus, per impatientiam spontè dolorem auget.

22. Nunquam exprobra suspectam amicitiam.

23. Rariùs congregere cum æmulis; aut congressurus cum omni apparatu gravitatem indue, & catervâ clientum.

24. Vita consanguineos, & clientes æmuli, etiam si fidam operam polliceantur: fac tamen, quasi non vitando.

25. Patiaris adversarium; non agnosce, & velut loco amici habe, omnibus benevolentia signis præoccupando, & insidias muneribus antevertendo.

26. Maximum præsidium rerum humanarum ex dissimulatione. Tiberius inter omnes suas virtutes *Dissimulationem* adamaverat; tu etiam quoad potes, stude dissimulationi, si sapis. *Qui nescit dissimulare, nescit regnare.* Ludovici XI. Regis Gallia dictum ad filium Carolum VIII. testamenti loco: *Dissimula.* Igitur *Dissimula!*

27. Temerariè ambitiosus turbandis; *stultus pertinax* perdendis rebus accommodatissimus. Fuge, quoad potes, talium consilia;

lia, multoque magis convictum; ne impingas in errores.

28. Peccant, qui nimia lenitate dulces. Cum enim effuse dant se populari auræ, aut omnem infimæ plebis rumorem affectant; contemnuntur. Virtuosi quidem hi sunt naturâ, sed etiam molles; ideoque ad res gerendas parum valent. Prudens rigor rebus non obstat. Mordent languisugæ dum profunt. Nec enim aliqua difficiliora obtinebis, nisi pro tempore aliquod inconueniens in urgendum adhibeatur. Idem consilii medicis inest, ut in morbis malignis, & urgentibus admisceant potionibus de venenatis pharmacis, commouendis promptius pellendisque noxiis humoribus: verum adhibent simul diligentissimè excellens correctivum, exquisitam dosim, perfectissimum temperamentum, sine qua cura medendo plus nocent. Instabis igitur opportunè, urgentiore verbo, dextra ostentatione potentia, minaciore vultu; intra tamen auctoritatem: mox ubi terrueris modicè, rursus in molliora deflectendo, amèniore fronte, faciliore alloquio, tum obvio convictu, irritamenta amicitia ostentabis.

29. In malis mœstitiam, in bonis dissimula effusam lætitiã.

30. Quemque diem examina, an amicum paraveris, aut amiseris, & cura, ut pares.

31. Summa authoritas, nisi penes potentiam & fortunam; in minoribus pro superbia habetur. *Cavebis igitur morosam gravitatem.*

32. Talem apparatus mensæ, vestium, & reliqui sumptus instrue, qualem semper habere potes. A minori potius incipienda omnia suaserim, quæ posthæc facturus es majora; ne eò majorem incurras in contemptum, quò magis laudatus fuisti, si idem esse, quasi lassus desinas.

33. Non demisse servias majori; sed reverenter, & sedulus sis penes potius, quàm perpetuus. Magnorum aliqui recepta amicorum obsequia non ad gratiam, urbanitatemque colentis; sed ad debitum, superbiamque suam referunt, & statim acceptorum obliviscuntur.

34. Eos etiam in amicitiam pertrahe, qui plus apud alios possunt.

35. Non prompti sint tui aditus, non obvia comitas: ea tamen moderatione rerum, ne superbiæ titulum tibi parias.

36. Facilitas amittit authoritatem.

37. Oblatum munus potius lubens, & animosè accipe, quàm serviliter gratus. Partim debere te, partim deberi tibi gratiam doce.

38. Iube punire, non spectare.

39. Non increpa, sed graviter admone, & torvo aspice oculo. Absit verò ut facias

contumeliosè; nam exacerbas magis, quàm corrigis. Certè medicus asperitate curandi horrorem medicinæ ægro imponit magis, quàm inducit sanitatem; ut ægrotare, leuius nonnunquam accipiatur, quàm per acerba sanari. Nemo sanavit vulnus scalpendo; verùm uniendo, & molliter obtegendo.

40. Severitas amittit assiduitate auctoritatem.

41. Sine strepitu, aut acclamatione, seu exprobratione, puni delinquentem; sæpè verò leniùs & modestè, quasi invitus facere videâre. Est prostrâsse satis, posse prosternere, dum velis.

42. Majorem aliquando pænæ apparatus, verborum severitas, tum exaggeratio, imponit austeritatem Domino, & infamat punientem; quàm ipsa pænâ. Si igitur pro merito delicti punias; molliter saltem loquaris, flagitium non personam osurus.

43. Potiùs quandoque dicto contrarius sis, quàm semper serviliter assentiaris. Docce aliquid tibi displicere, pro libertate sentiendi, quod est propè generositatem. Sed plerumque ab hominibus, à Principibus verò præsertim, ii pro sapientioribus, immò pro melioribus habentur, qui ad eorum sensum, & voluntatem magis accedunt, ac loquuntur. Decipi malunt, quàm non ad gustum suaderi.

44. *Bonum habetur ex integra causa, malum ex singulis defectibus*; ait quidam. Quasi dictum velit: ad rem bene habendam omnia impedimenta amoveri debere. Minimus defectus si obstet exequendo, etsi reliqua bona media videantur; res tamen haberi non poterit & intentum.

45. Sæpius cum titulo, quam sine, alloquere, quemque pro merito decenter honoraturus; nec tamen affectatè, ut similiter te compellandi, & honorandi insinues necessitatem: secus (velut importuna ceremoniarum) si negligas; alios idem erga te omittere, teque contemptum haberi posse doces. Quæ civilitas mutui honoris aded in animis hominum valet, ut non privatis modò inter se civibus, sed magnis Principibus erga sibi subjectos non sit per incuriam transmittenda. Nihil enim magis offendit animos, aut veriùs exacerbât, quàm contemptus personarum, si pro merito non honorentur; velut ille ad Principem: *Cur, (inquit) ego te habeam ut Principem, cum tu me non habeas ut Senatorem.* Neque Julium Cæsarem aliud præcipitavit in necem accelerando conjurationem, quæ differri, aut sopiri poterat; quàm Senatorum, Consulùmque contemptus, quod reliquum offensarum erat. *Accedentibus* (ait Plutarchus in vita Julii) *ad Cæsarem sedentem pro rostris, Consulibus, Prætoribus, totòq. e Senatu, Cæsar non*
D assur-

assurrexit, tanquam cum privatis hominibus colloqueretur; quod non Senatum modò, sed populum offendit civitatèque; ideò variè per ignominiam Senatùs, ludibrio haberi. Magna igitur cum tristitia discesserunt è curia, quotquot discedendi facultatem habuère: adeòque Cæsar sensit indignationem eam, ut statim domum abiret, reductàque à collo veste vociferaretur; se paratum esse ad præbendum (si quis necare ipsum vellet) jugulum &c &c. Ferunt verò, cum assurgere Senatui vellet, eum ab amico, ut verius adulateore quodam suo, Cornelio Balbo prohiberetur, monente (vide nequam adulateorem) ut se Cæsarem esse meminisset, seque ut præstantiorem coli pateretur, &c. Nihil igitur magis offensam in animis movet, quàm si honos aut tituli contemptim auferantur personis; immò magis, si pro malignitate dicacitatis adijciantur scommata, præsertim in ingenuos cives, qui eò magis delicatioris sunt animi in offensam, quò magis suæ virtutis sunt conscii.

46. Famulitium tibi sit decorum: equus, cibus, & honestamenta domùs.

47. Nunquam privatus fias, aut quasi incognitus.

48. Quanquã inter adversa sis; salva virtutis famã non vultu tamen demisso, aut supplicij, sed ex memoria prioris fortunæ agendum.

49. Æquale Matrimonium est pro authoritate.

50. Liberos bona educatio, & bona fama est Parentibus & solatium & aſſimatio.

51. Domesticos clientes veraces potiùs habe, quàm blandiloquos, qui tibi ex fide referant, & præcaveant ſi aliquid in populo de te ſpargitur: ut eas obviam rectè factò, ſeu ipſi diluant, vel excuſent. Falluntur: qui illos nimium placere volentes in amoribus habent, venditores potiùs tuæ famæ, quàm amicos. Permite ſpontè (ſi ſapis) referri tibi modèſtè omnia extra metum, & offènſam; ne ignarus ſis obviando, vel præveniando, immò te ipſum corrigendo. Vera enim exprobrat aliquando vulgi obtreſtatio, quæ ipſi amore noſtri, aut noſtro- rum, & per incuriam in nobis, noſtrisque non advertimus; domestici verò coram nobis tacent, aut præmonere erubeſcunt. *Vult volens decipi, qui niſi blanda ſibi narrari cupit.* Deinde domesticos tuos non nimis molliter, ſed in actione occupatos habebis, ne inutrientur otio, occaſionibus poſthac emerſuris futuri inutiles, deſidioſi, insolentes, dum pro injuria reputabunt, ſi ad actionem aliquam vocentur, ſemel deſueti. Idem in- nuit perſpicacia Salamoniſ Proverb. cap. 29. *Qui delicatè à pueritia nutrit ſervum ſuum, poſtea ſentiet eum contumacem.* Honoratioribus igitur domesticis per honeſtiora munerum, inferioribus per minora ſervitiorum utaris.

52. Incessus lentus, & gravis: vox submissa, cum opinione Majestatis.

53. Semper veraloquere. *Mendacium servile peccatum est*; immò naturam furti habet. Furtum rem aufert alienam: mendacium verbum congruum furatur veritati; prout commune proverbium Polonum fert: *Mendaces consequenter esse fures*. Immò sunt leves, garuli, infidi, inconstantes, versuti, simulativi, fallaces, venales, injusti; nam ferè idem ex non rectè agendo vitii suppositum habent. *Veritas mater virtutum est*, exinde, cum omnia rectè faciat, *DEUS veritatis* vocari voluit; in diabolo, quia obliqua omnia & contraria sunt, Patris mendacii supremum titulorum habet. Quem igitur rectum virum probatum cupis, vide, an dicto verax sit? vix enim fieri potest, ut factò obliquus fiat. Veritatem semper probo, & suadeo; verùm in aulis Regù ingrata ut plurimum veritas est: pauci sunt veri amantes *Josaphat*, sed plures *Achab*: prout certè, si veniat in aulam verax *Michæas*, indignationem Regis experiatur (*odi eum, quia non propbetat mihi bonum, sed malum*. III. Reg. cap. XXII.) aut incurrendum in colaphum adulatoris *Sedecia*. Absesse igitur à consilio præstat, præsertim si odio multo, nullo fructu, veritate laboretur, vel cum ades, veritas omninò loquenda est. Præstat amittere gratiam, quàm con-

conscientiam ; immò præstat agere *Michæ-*
am, quàm falsarium *Sedeciam*.

54. Satiùs te submelancholicum, aut gravem potiùs, quàm jocosum agnoscant, effuséque hilarem. Comitatem tamen serva cum illis præsertim, qui ad mutuam humanitatem, non ad suum fastum referunt omnia arroganter.

55. Quod scis per obtrectatores detrahendum tibi, quod tuæ domui, aut in moribus casu obveniat, potiùs præoccupabis spontè fatendo. Non detrahent, neque loquentur in exprobrationem, quæ fateris ; aut in quo te ipsum spontè culpas, aut per jocum habes.

56. Cave, ne unquam conqueraris, etsi pro impatientia doloris opportunum credas. Deesse enim tibi aliquid spontè fateris, circa amicos, vel circa fortunam, proditor tui ipsius & ægritudinem animi simul detegis, etiam ignotis ; ut qui te omni ex parte felicem credidère, magis inde æstimaturi, jam secùs aliquid demptum credunt, in levipendium. Omnes idèò hilari vultu excipe, quasi omnia ex optato fluant. Non alia re magis invidos tibi confundes, qui aliàs tibi adversa optârunt.

57. Non in vestitu superfluo, aut domo exquisitis monilibus ornata (modò hæc sint necesse circa honestatem) verùm in virtute, & morum constantia, viri Politici autoritas consistit.

58. Severitate sis gravis, & blandientibus incorruptus. Adversus minantes invictum habeas animum.

59. Omnibus sis cognitus, & comis. Multos sæpè convictui; raros secreto intimiori admittite.

60. Observantiam tui in minimis firma in præsentia majorum: ut exemplum honesti reliquis inculces

61. Plura sæpe in nos peccantur, dum complacemus, quàm dum contrariamur

62. Honores, & præmia ipse tribuas; pænas verò, aut redargutiones, si quæ irrogari justò debeant, irrogari cures ab aliis: ut aliorum invidiâ acerbus sis, tui meritò munificus, & amabilis.

63. In consultatione, dum contrariæ emergunt opiniones, qui mediam attulerit, plerùmque omnes in suam trahit sententiam; non quòd melior ista, sed quòd ad medium, quam ad totalem assensum adduci se plerùmque patiantur homines.

64. Cum magnis Viris & Principibus extraneis notitiam quære; & communicationem literarum, aut internunciorum inferes.

65. Structuræ non vulgares, statuar, templa magnifica, famam authoritatis retinent, & parant opinionem; item sapientum monumenta nomini dicata. Nam quæ majores requirunt impensas, nisi à generosis pectoribus facta veniunt: præsertim cum non sui
la.

lucro, sed publici commodi intuitu impenduntur ad famam posteritatis. Sic *Zeuxes*, pictorum præstantissimus picturas suas excellentes nullo pretio exponebat, civibus eas gratuita daturus: ut magnitudinem animi testaretur; immò forsan, quòd arbitraretur operam suam eò æstimationis ascendisse, ut omne pretium superaret.

66. Propositurus aliquid populo, aut amico, quod in rem mutuam sit; potius quæres modos, ut petaris; non petas.

67. Consulebat ille non leviter suæ auctoritati, qui inter colloquendum stabat aperto capite: ne sedendi, aut tegendi capitis minoribus foret necessitas.

68. Histrionum, & levium ludorum non his spectator. Tamen nonnulli honestæ popularitatis loco ducunt, habere intra domesticorum numerum joculatores, & histriones lepidos. Ait *Marius apud Salsitium*: Sordidum me, & incultis moribus ajunt, qui parum scite convivium exorno, neque *histrionem ullum*, neque pluris pretii coquam, quam villicum habeo: nam ex Parente meo accepi; munditias mulieribus, viris laborem convenire; arma, non suppellectilem decori esse.

69. Voce oppressos defende potius, quam opprimas: & patronum miserorum publice age.

70. Loquaces, & leviusculos, tum vinolentos, noli lacescere verbo.

71. Legatos extraneos honorificè dom-
tux excipe , quò famam nominis spargant
& ab iis cura salutari.

72. Postula magis , quàm supplex roga ,
quia facilius res sic habentur , ac potius per
alios , nec unquam oblitus tui. Illaudatum
aliàs Othoni (apud Tacitum) *Qui protendens
manus, adorare vulgum, iacere oscula, & omnia
serviliter pro dominatione.*

73. In publico populi consilio , multa ob-
jecta sæpè solvuntur taceudo , multa respon-
dendo ; immò multa non audiendo.

74. In gravioribus causis , aut quæstioni-
bus , tum objectis , si melioribus consiliis res
flecti non poterit ; *non quid respondeas , sed
quemadmodum non respondeas , cogita.*

75. Qui multa respicit , nihil agit , dum
consilio , seu dum facto opus est. In consul-
tando præsertim illi , qui merè in partem as-
sentientium transeunt , aut qui merè contra-
riantur , probantur. Ambigui verò , seu
neutrales , vel ut vulgò ajunt , *Non totaliter
resoluti* , neque apud populum , neque apud
Principem parant sibi auctoritatem , utrique
parti suspecti. Rectè dictum : *media via nec
amicos parat, nec inimicos tollit.* Tum illud :
*remula manu vitrum capiendo , quò magis
frangere quis cavet , frangit.* Meritò succen-
set Tacitus (Histor. III.) Vitellio , ejusque
Pro-Duci , dum in hanc , illamque partem stu-
diis distenditur , & expendit diversa , cautus
nimi-

nimiùm esse cupiens, proditor sui veriùs factus, quod inter ancipitia deterrimum est, dum media sequitur, nec ausus satis, nec providit. Eò collimat dictum apud Ecclesiastem cap. XI. *Qui observat ventum, non seminat, & qui considerat nubes, nunquam metet.* Resolutus idè sis facere serid, quod aggredieris: non tamen aggredieris, nisi factu licita; ne dum involvere vis, periculo involvaris. Licita DEUS adest.

76. Apage cum amicis, qui sæpè reconciliantur: aut cum domesticis, qui crebrò deprecantur.

77. Majora negotia apud populum tibi tractanda assere; minutiora relinques minoribus. Quædam digito opus habent movenda, non brachio.

78. Etiam si omnia refutanda sint, aliqua tamen approbato: ne omninò contradictorius esse videaris; salvâ tamen virtutis famâ.

79. Primis injuriis nî resistas cum gravitate & virtute; contemnêris. *Veterem qui fert contumeliam, invitat novam.* At quomodo non procaciter, verùm prudenter resistendum? tu videas.

80. Passio plerùmque in nobis dominatur, & zelum putamus. Dicendum, seu faciendum aliquid nobis usu venit; verbo invehimur velut correcturi, & exacerbamus potius. Sæpè detrahimus, sæpè diffamamus, sæpè irritamus materias & personas, quod age-

re pro modestia, aut intra dissimulationem magis in rem fuerat. Veritas, omnisque modus agendi stylum subtilissimum reterat, non cuneum, qui findit magis, quàm penetrat. Cum nimis iusti esse affectamus, in injustitiam impingimus. Sæ vitia quândóque est, dum punitionem putamus; nec est correctio, sed exacerbatio, aut alienatio amici morosa. Cùm rigidè, vel ut ajunt, *morosè ad pulvisculum usque* repetimus nostra, non fit, ut aliena cum nostris non involvamus: impertinentium verius raptores, quàm exactores iusti. Sæpe deinde potentiam credimus, eùm inferre injuriam possumus: aut secus accipere credimus, nisi inferamus: nec repulisse est, nisi alter injuriam patiatur. Quæ igitur minore damno, aut scandalo dissimulari possunt, dissimulanda prudenti viro suaserim, qui privatam, aut publicam pacem, quietem mentis, pacatam conscientiam habere cupit. Eò ferè collimat dictum: *à justitia recedendum nonnunquam in parvis, qui velit salvam eam in magnis.* Non enim sic erit injustitia, sed dissimulatio justa. Idem vult Spiritus Sanctus apud Ecclesiasten, *Noli esse justus multum, neque plus sapias, quàm necesse est.*

81. Proximè sequitur: virtutis etiam zelus temperandum esse, idq; ejus amore in majus promovendæ: ut dum nimio ipsius, prout debemus, ducimur amore, tamen secundum

tem-

tempora, & personas, prout res agenda venit, suavius, cum vitii quadam dissimulatione, sensim animis hominum eam insinuemus: quod non est recedere à virtute, sed eam provehere in majus. Scriptura docet alios hominum acerbis increpitos, alios per similitudines suaviter reductos. Sic CHRISTUS, dum bonum Patrem familias repræsentat, intemperantem zelum servorum arguit, & dissimulare docet. *Sinite, ne fortè colligendo vixana, eradicetis simul cum eis & triticum.* Sic erratum à nostris in Moscovia, intempestivo, ne dicam insolenti religionis zelo. Cum enim Demetrius Magnus Dux Moschorum, Poloniam Virginem in uxorem duxisset, occasione Catholicæ Principis aliqui Polonorum, dum jactanter ad invidiam usque Moschorum schismatis, ritum Catholicum promovendum contendunt, Demetrium Ducem, novamque nuptiam in exitium præcipitârunt, Poloniamque cruento implicârunt bello. Sed magis profana nobis serviant in exemplum. Severi mores Galbæ Cæsaris, licet recti, sed non pro tempore adhibiti, exitio fuerunt, *quibus impar ea ætas erat.* Cum fortè circa flagitationem militaris donativi magis animosè, quàm in rem opportune diceret: *se militem legere, non emere;* dum rigidius recti, priscique moris assertor affectat fieri, non affecuturus simul rem, sedque perdidit. Consultius aliàs facturus, si

intra

intra dissimulantem importunitati nonnihil in tempus concessisset, & delinivisset humaniori verbo flagitantes; sensim aliâ viâ cum tempore in melius reducturus, neque à virtute Imperatoria sic recessisset, sed intra prudentiam regendi habuisset totum. Etiam in asserenda libertate circa observationem antiquarum legum, vel aliquod novum stabilendum temperato, & recollecto zelo opus; secundum res, tempora, aut personas agendo: ne dum reducere ad normam, rigide contendimus, potius malum, resque irritemus. Quæ in re summa perspicacitate, iudicio valido, ac super omnia, experientia opus est. Nec possunt in eo valere, nisi sedata, defæcataque ingenia, *quæ non, quid debeat fieri, vel prout aliquando factum est, sed quid nunc rectè possit, ex æquo pensant, & magis è particularibus causis, reique propinquieribus, quàm ab universalibus maximis (quæ in particulari fallere amant, & iudicium consulentis non leviter arguunt: nam universalia multas exceptiones habent, & multas circumstantias requireret imitatio, ideòque sæpè nos fallit)* consilia eruendo, & quæ non habendi cupidine, aut spe inani, sed magis possibilitate certâ, benèque consultò res metiuntur, *dum ratio appetitu superior est.* Aliquando enim suavitas agendi, aliquando rigor, aliquando utrumque simul, vel demùm nihil agere, sed dissimulare in tempus, & fer-

re malum prodest: ne dum præcociter unicum vitamus, multò majora, immò plura incurrantur, res irritando; ut hoc casu seruiat dictum: *Malum bene positum ne moveas.*

82. Ignæ nonnulli, tum inquietæ mentis, dum sibi non otiosi, sed agere complacent, dum quietam non sinunt quietam; aut nisi res turbent, & in aliena, quæ sæpè devorârunt, invehantur, se diem perdidisse, suâque arbitrantur, & pro iniuria reputant; famam potentiæ ex aliena iniuria aucupantes. Ut igne Salamandra, sic nonnulli asperis, & discordiâ vivunt; *quæ alii flagitia, hi remedia vocant; in id nati, ut nec ipsi quiescant, nec alios sinant.*

83. Potiùs non videre te iniuriam simulam, quàm dum vides, vindicare illam opus habeas: ne si agnitam molliter dissimulaveris, pejus contra te in posterum peccetur.

84. Si impetu in aliquid novum fertur populus, cui resistere non possis; satis penes virtutem habeas, si non assentiaris.

85. Quæri exinde potest; quid securiùs, & in rem magis opportunam: an præcipui unius, vel saltem aliquorum in Republica, an vulgi aucupari favorem? Non disquirendo hinc illinc, constat, qui totos vulgi favoribus se dedere, ab ipsomet vulgo proditores, oppressos. In cuius gratiam cum omnia feceris, semper aliquid majus vulgus requirit; vel nî facias, antea bene fecisse da-
mno

mmo est. Et his quod majus est: dum abutitur
 vulgus bonorum virtute, & operâ, semper
 eos casibus objectando, facit velut indiscre-
 ti equites, qui cum bono equo læti intempe-
 ranter utuntur, & nimio cursu fatigantes,
 non parcunt labori, nec alium substituunt,
 eum perdunt, quod in vitis Gracchorum
 apud Plutarchum observatum habeas. Ratio
 in promptu est. Nam facilius paucorum geni-
 um noveris, paraverisque tibi favorem, fa-
 ciliùs gratiam demerueris, aut iratos placaveris,
 faciliùs cum paucis egeris, suadendo,
 dissuadendo, orando faciliùs obtinueris,
 dum se citiùs pro paucitate expedire
 possunt decernendo. In multitudine secùs;
 communitas frontem non habet, quæ non
 tam facilè maledictis erubescit, dum disper-
 sim ignominia in tot capita vadit: ad unius
 verò Principis personam, ejusque posteros,
 non divisim, sed tota infamia directè spectat;
 eoque magis afficit. In populo deinde di-
 versa sunt subjecta, inclinationes, affectus,
 studia, quibus impossibile, ex æquo ut sa-
 tisfacias, dum pro diversitate ingeniorum
 suspicantur vana, aut secùs interpretantur,
 cum non intelligunt rem, plures verò pro
 malignitate. Offenditur quidem Princeps
 veritate; sed magis offenditur, & simul fu-
 rit populus. Uni dum places, alterum ferè
 offendis. Nam in amores, & odium, æquè
 facilè vulgus fertur: non ut studiosè velit,
 sed

sed uno, alterove impellente. Quod verò gravius: si in aliquod bonum fertur populus, non omnes (unus alium circumspicientes) curam adhibent: jam si nocere cupiant, quisque pro se manum studiosè adhibet in ultionem; ad nocendum uniti, ad benefaciendum repidi, & distracti. Ex eadem ratione fortè *Machiavellus ingratiorem fieri populum censet, unicâ Principis personâ*. Dixerim itidem: præstare favorem aliquorum præcipuorum in Republica (sed quem non per flagitia, & obliqua demerearis) favoribus vulgi. Adde super hæc: si non altioris alicujus boni, aut virtutis intuitu, quæ sola sibi ex conscientia rectè facti præmium est, sed aucupandæ vulgi gratiæ, & popularitatis, rectum aliquid in publicum facias; falleris. Sæpius odium pro gratia redditur. Rem expertam ipse habeo, quàm loquor. Si profana parvi sunt, en cape in rei documentum altiora, quia sacra: Nemini magis, quàm operatori salutis *Christo*, fraudi fuit populi plausus, & gratia, hodie, ut Regi & filio David, in urbis ingressu palmis & substratu vestium in pompam triumphi vias sternentis; mox intra dies aliquot, subita mutatione crucifigendum petentis. Sic ferè vulgus, *cujus boni, aut pravi affectus nunquam modicis continentur*.

86. Afflictis palam condole; sed tamen sine injuria affligentis.

87. Honores non pete ipse. Oblatos specie recusantis accipe, non multo exultantis animi signo: nec etiam tristi, ut ingratus; sed graviter. Per amicos pete; non ore tuo, pro famâ modestiæ; tum ut videaris, *magis te posse officium gerere, quam nimis velle:* quod venustatem actioni imponit, & dantem magis promptum reddit. Vis adhuc altiùs? unicam artem discere: non quomodo ambienda quæras: sed quomodo sorte contentus non ambias ultra pacatus: plura sic utique, immò omnia, lætus contemnere pòtes, & quasi ex alto animi despicere; non omnia verò destinata ambi adipisci, nec de eo non habito tristis sis, & stans loco velut inferiore. Habet velut omnia, qui non ultra cupit, in animi mensura, non fortunæ. Sit satis habendorum modus.

88. Apertis horreis, leva pretia frugum.

89. Nobiliores exules, tum à fortuna desertos excipe domo, & necessariis procura. *Alii dividunt propria, & ditiores sunt: alii rapiunt non sua, & semper in egestate sunt.* Inquit sapiens.

90. Pupillis honestarum familiarum sumptus educationis provide.

91. Si à populo voce opprimaris; modestiam objice cum gravitate & reprehensione generosâ, quàm ut frustra acerbiùs contendas, unus à multis facilè contemnendus: nec aliâ tutiùs viâ furorem populi evades.

92. Miseris sis aditu facilis, & intentus querelis: licet subrusticè & rædiosè conquerantur; nam loquax ut plurimum dolor est. Da bona verba, gravia tamen potius, quàm mollia. Condole saltem, nî juvisse sufficis. Nemo utique verbo pauper est? quod æquè afflictis gratum, ac si juventur: aut se- cus novam injuriam sibi inferri putant, si tran- sitorie audiantur. Princeps igitur, aut qui- cunque sunt viri honesti, in omni vitæ suæ actione teneant rectè agendi præceptum: *nihil sibi esse salubrius, & ad amorem populi parandum accommodatius, quàm humanioribus responsis etiam infimæ sortis homines ab se di- misisse*; salvâ tamen gravitate, ne obviâ faci- litate vilescat.

93. Inter *militares* de armis loquere; inter *doctos* de virtute, doctrina, libro. honesta- te: personis rem & sermones accommodatu- rus. *Hilares* liberalius, suaviterque excipi- as: *Severos*, aut *Morosos* contractius, & brevibus tractabis; cum faciliè multi sermo- nis nauseam habeant. *Ambitiosos* honorem deferens reverentiùs agendo perinde ac si eos multifacias. *Cum modestis & sinceris* sim- plicitatem dicti quæres; nam faciliè dolum sus- picantur, si verborum involucris, & ambagibus affectatis utaris. *Malignos*, *Astutos*, *Levèsque*, quoad potes, vitabis; sed procul à nota vitantis, ne offensos habeas. Uni- versim verò, secretorum tuorum (loquendo)

catus eris. Insuper inter *Æquales* dignitatem ex pari tueare, ne posthabearis: non tamen semper ad numerum, & stoica gravitate; ne arrogantiae nomen parias. Inter *Inferiores* faciliorem tui copiam praestabis, ut ameris: non nimius tamen aut effusus; ne societatem inducas, sed propior gravitati. Erga *superiores* non nihil submissius te geres: non tamen immemor tui; verum ultra *venustam generositatem*: nec ut abjectus, aut adulator, tum deformi obsequio laborans.

94. *Meticulosorum ingenia* ingesto terrore, nec tamen sine condimento gratiae; ad officium commode rediges: *Generosos* secus exacerbat terror, ut potius reddas obstinatiores, aut alienes verius, dum eos sic parare cupivisti: verum eos gratiam, comitate, liberaliore convictu, idque ad obsoniaritatem, non semper facili, aut effuso: magisque adhuc gravitate agendi generosa, quae reverentiam personarum ingerit, tibi obstrictos pares. Verbo dicam: injuriam generosum irritant; mollem, tum pusillanimum frangunt. Cum *mediis* aut *indifferentibus*, praesertim vero cum astutis, aut qui libenter insolent, adhibebis simul utrumque. *Tervent nonnulli, nisi pavent.* *Morosos* denique, & *Intrusores* lautiore mensa, & aliquid pro tempore dando tibi mercaberis. Rara tamen ingenia, quae non hoc ultimo telo expugnare fas sit. Prout igitur hunc aut illum, ad
tuum

tuum beneplacitum habere vis: introspecte naturam prius, hominum enim animi æque varii sunt; ac vultus, ut agas, prout ad metum, vel generositatem inclinat, vel participat simul de utroque; ut quemque suo affectu aggrediaris expugnandum, prout in aliquo hic, aut ille magis prædominatur; metusne, cupidus gloriæ, amor privati commodi, publicum bonum, aut tenerior conscientia: objectando dextrè ad persuadendum peticula, ignominiam, damna, jacturam publici; ingerendo scrupulos, & offensam DEI; & quævis in contrarium: vel si faciant, omnia eventura in parte meliore. Jam si omninò refractarii sint recta sequendo, saltem in moliora quoquomodo deflectes, & concedes partem, velut Senecæ & Burrho visum, *ne utrumque NERO pervinceret, alterum concedere*: vel certe eveniet, præsertim si cum generosis res est, ut negligent, si aliquid modò in speciem generositatis sibi concedatur, nec planè impugnari se videant; aliàs nihil pervincere, servile putantes. Sæpè repeto: *hominum animi sicut generosi equi, molli freno facilius reguntur*

95 *Qui amat accipere, negat nihil.* Non in privatis modò, sed puta in publicis facile habentur omnia; præsertim apud eos, quibus accipere dulce est, dum sunt *semper venales, & alienæ ministri potentia*; immò mentis, placitorumque affectu. Non ex

vano inexpugnabilem urbem, expugnandam facile credidit, in quam a sellum onustum auro introiturum didicit. Et Jugurtha Romanum statum inclinari advertit, debitèque illulit: *O venalem Romam! & maturè perituram invenit*, cum reperit pleròsque ex curulibus, qui accipere oblata non promptè recusarent; immò promptissimè caperent. Vendi sibi negotium amavit, cum venditores odisset; proditionem, non proditores amaturus. Viri idèò quicumque recti etiam licitè oblata, intra verecundiam, propiusque nolentes acceptare debent, aut prorsus non acceptare, virtutis præmium in virtute quæsituri. Hoc enim genus vitii, mentitæ suavitatis condimento facile insinuat se hominum sensibus, & leviter modò tangentibus allinitur sine sensu. Facile qui accipit, facile dat sibi suaderi. *Pessimum veri affectus venenum, sud cuique utilitas.* Meritò pagina sacra rectos in populo viros, iudices, ducésque dum laudat; aut secus depravatis dum succenset, his appetentiam munerum exprobrat; in illis contemptum oblatorum velut solam rectæ popularis virtutis normam cõmmendat. *Dixit Samuel ad universum Israël, 1. Regum. cap. XII. Loquimini de me coram Domino, utrum de manu cuiusquam munus accepi? contemnami illud, restituamque vobis.* Et dixerunt: *non tulisti de manu nostra quidquam.* Et cap. VIII. *Non ambulaverunt filii Samuel in viis ejus, sed decli-*

declinaverunt post avaritiam: acceperunt munera, & perverterunt iudicium. Mirum dictu! quodd pervertat veritatem, bonum publicum, & pervertat iudicium, qui properè accipit munera. Talésque hodie videas, in quorum manibus iniquitates sunt: dextera eorum repleta est muneribus Psalmo XXV. Potiùs igitur: non accipies munera, quæ etiam excæcant prudentes, & subvertunt verba iustorum. Exod. XXIII.

96. Nullius artem reprehende; quod vel maximè offendit.

97. Multa in absentem statuuntur, quæ in præsentia non fierent. Cura, si tutè potes, ut dicendis de te rebus, aut statuendis ad sis præsens cum autoritate tua, & amicorum; ne per absentiam conscientia facti arguaris, eaque importuna meticulositate majorem ingeras audaciam æmulis validius contrate insurgendi, qui nisi tua imbecillitate fortes.

98. Magnorum virorum dissidia concilia, & mediatorem te interpone, etiamsi non vocatus, si autoritate vales; sed procul ab importunitate, & sine alterius partis offensa. Factalia pro publico bono, & amore proximi.

99. Dum punis, privatim puni; dum parcis, publicè parce

100. Habebis aliquem bonæ existimationis virum, qui pro te agat, & loquatur in publico, quàm tu ipse pro te. Major alienis di-

Etis in aliena causa fides est, laudando vera, seu excusando liberius falsò imposita, tum opinativa; & minor tibi dicenti invidia. Quæ pro sua causa dicuntur, magis ex necessitate propria, & pro animi passione, quàm ex vero dici communiter creduntur.

101. Quæ tibi adversa acciderint, supprime, aut te gelatis; prospera latius divulga.

102. Sermones vulgi velut nesciens ignarusque seras; prohibiti enim plures erunt, quasi veri, si prohibeantur, & nocituri.

103. *Securitati consule prius, antequam vindicta;* quosdam enim, haud tutò aggrediaris, ut cavere ab iis magis opportunum sit, quàm ut aliquid acerbius in eos statuatur.

104. Iustitiam ama, & verax sis; quò magis fidem rebus tuis pares.

105. Nonnulli dexteritati, tum prudentiæ, virtutisque suæ in tantum fidunt, ut spontè sese conijciant in occasiones periculosas; negotia intricata, difficilisque conatus supra vires aggrediantur; quasi in arbitrio sit, ex illis eluctari, tamque deserre promptum, quàm irritare incepta, tum velut supra humanos casus constitutis, tum non errandi potestatem sub Imperio habentibus. Quod secus fit, dum tenemur potius à negotiis, quàm tenemus illa. Non admittere verò occasionem, primus gradus est non errandi, dein posterior, non errare. Nè DEUS quidem, dum probos vult nos fieri, peti

voluit, quàm *ne inducamur in tentationem*: quasi non peccaturi, si tentatio, id est, mali occasio, absit. Non igitur, quantum in nobis est, dubiis rebus nos volenter committamus; ne apprehendamus plus animo, vel manu, quàm cui sufficere possumus retinendo, vel contra obluſtantia constanter perseverando. Nec sibi blandiatur mens, ut præsumptuosa opinione nostrimur opinemur de virtute contrariæ partis, dum volumus, ut evitemus occasiones eorum, immò ipsa mala. *Faciliùs aliqua non recipiuntur, quam exeunt; immò excluduntur venientia, quàm expelluntur, dum fuerint admissa.* Qui admittit occasionem, admittit errorem.

106. Irasci, mala verba dare, ferire, nemini fidere, res quietas non sinere, pro libitu agere, aut secus in speciem authoritatis desiderare, *nomine magnifico segne otium velare*, in alios agendum opus conijcere; superbire, tum insolescere potestatem regendi nonnulli falsò putant, cum alias suavitas agendi, præviâ prudentiâ & cautione, rebus perficiendis totum possit. *Maxima flumina minimo sono labuntur.* Non tamen obstrebis, subirasci modicè intra gravitatem agendi; immò valde prodest, ut vivaciùs in executionem urgeantur. *Iram prudentem esse ceteram fortitudinis, non ex vano dictum.* In consilium verò rectè incipiendorum, sola

prudencia cum deliberatione non affectata, jus semper habet. *Potestatem cautis, quam acrioribus consiliis tutius haberi*, Tacitus ait.

107. Vicia hominum privatim, publicèque nihil magis intendit, quàm cum malè fecisse, joci vicem habet, nec suspensio supercilio, sed excipitur cachinno. Exinde licentiosi, dum non timent DEUM, quod reliquum erat, excusant hominum reverentiã, & pudore, malefacere sibi complacent; vel dum in rectiores incurrunt, qui rigidiore fronte, tum verbo factum excipiant, indignantur. Moneri nolunt, & paucorum rigorem & censuram injuriæ loco habent, dum plures jocosè intuitu talia transeunt, velut approbantes. Moderni seculi, immò novæ Politicæ calabes est. Rigidæ priscorum Germanorum virtutis, non immeritò causam adnexuit Tacitus de morib. Germ. *Nemo illic vitia videt, nec corrumpere, aut corrumpi seculum vocatur.*

108. Non levis est prudentia moralis, tum politica: scire in suis domi, & civibus publicè quædam minora dissimulare, nec vetare; ne obtineas, ut pervincendo, quæ agnita vitari, nec coerceri possint, in pejora mala incurratur ex jussorum, & impunitatis contemptu, nisi aliquid fragilitati concedatur: velut profundissimè sparsim Tacitus, tum alii. Nescio, an non tutius sit, quædam adulta & pravalida vitia admittere, quàm illud assequi,

qui, ut palam fiant, quibus prohibendo pares jam non simus; dum verò prohibita semel impune transcenteris, neque metus ultra, neque pudor est. Quædam tutius non prohibere, quam prohibita leviter præterire; & fontem non accusare, quam accusatum non punire; nam evulgatus pudor non satietatem, ut multi rentur, sed incitamentum parit. *Coërcitio plus damni in Rempublicam quandoque affert. Quàm indecorum verò attrectare, quod non obtineatur; si veris? Qnod nondum veritum est, timeas, ne verere.* Tolerabilia sunt modica vitia, quàm prohibitio, cui nemo paret. Mithridates continuo usu veneni, naturæ suæ reddidit familiare toxicum, ut contra noxia induraretur: sic aliquæ malæ consuetudines, tum abusus consuetudine roborati non tam obsunt Reipublicæ, nam sæpè alterius virtutis interventu, velut ad æquilibrium pensantur, & cum tempore conveniunt, quàm præceptis correctio: pro ut violenta medicina plus nocet ægtotis, & vim naturæ infert, quàm ipse moribus, qui sensim utique conficit. Inter hyemem, & æstatem ver, aut autumnus inest; inter diem & noctem diluculum, naturâ ipsâ haud violenter, sed quasi per gradus in mutationem se transferente. Etiam virtuti horror imponitur, si severius se intrudat, non suaviter insinuet. Cum tempore curandum, quod cum tempore invaluit. *Repentinæ novitates*

Sunt tanquam advenæ, & peregrini, quos admiratione plus, minus benevolentiam prosequimur. Exinde novorum Politicorum axioma vix improbaverim: In seculis aliquanto corruptioribus, homines industrios, & satagentes usus magis esse, quam pro rigore virtutis nimium zelosos.

109. Ne decipiaris, maturè cogita te deceptum iri. Sæpe diffidentia mater securitatis est; aut secus, si in vanis nimium scrupulosus sis, sæpe causa inanis metus; nocet rei, nocet parandis amicis. Dubitaverim præterea, an modica caliditas non sit in parte Politicæ prudentiæ, seu cautionis, pleno hoc obliquorum ingeniorum seculo; non ut circumvenias, sed ne circumveniaris, dum quemque pro suo ingenio scis metiri. Aliqui enim ita sunt incautè sinceri, si præsertim in blandiloquos, & astutos incurrant amicos, ut nihil sinistra intentione agi opinentur.

110. Sis Politicus, non tamen, ut te Catholicum esse obliviscaris.

111. In privatis publicisque negotiis cum paucis, vel cum populo, non semper idem tenor, modusque actionis servandus, dum rem habere probe cupis; verum secundum tempora, personas, immò cum iisdem personis, sed aliis occasionibus, rerumque circumstantiis, modum agendi variari necesse. Aliquando severitas juvat; aliquando eadem obest, sed prodest clementia, & suavitas.

Ali-

Aliquando munificè; aliquando parcius aliquos habere oportet, & dandi facilitas obest. Aliquando tacere, & dissimulare; nonnunquam exprobrare palam, aut tacitò conducit. Aliquando properare, aut cuncta petentibus statim annuere; aliquando differre in tempus, negare, difficilem se præbere, & grave supercilium monstrare prodest: mollius, aut austerius, cum authoritate matu-
 ra, vel submissius, familiaritèrque pro confidentia agendo. Nec CHRISTUS in sua œconomia semper eundem agendi modum servat; sed pro tempore variat. Peccatricem mulierem ad pedes suos provolutam promptè admittit, peramanter aspicit, *bonum opus operantem* laudat; eandem postea, licet penitentem, & in melius correctam à sui amplexu arcet, severiusque habet: *Mulier, noli me tangere*, cum utrumque intra peræqualem bonitatem ageret, illud intra summam clementiam, hoc cum Maestate, non extra tamen gratiam, modo vario & causa: verum intra eundem amorem; dum simul arcet, simul solatur eandem, simulque honesto præficit officio. *Quid ploras? quod queris? Vade ad fratres meos, dic eis &c.* Joan 20. Dixerim, qui se aliorum exemplis, suæque probatæ semel praxi totos alligant; nisi aliquid in præsens mutent agendo, addant, minuantve, graviter falluntur. Potuit iisdem de causis, cum iisdem personis severior mo-
 dus

dus prodesse - cum quibus alio loco, & occasione, nisi suavius agendo remittas de rigore, remturbes; nec quod voluisti, assequare. Uti eadem vestis, non cuilibet corpori & ætati: sic praxis & exempla, tum imitatio, rebus, & personis non quadratè serviunt, nisi pro tempore immutentur

112. Animi constantia & ingenuitas juvat in adversis, superat invidiam, arcet mala; mollities secus accersit periculum. Cui vitam animi fortitudo, aut constantia non dabit, metus, aut fuga rariùs parabunt. Sic apud Tacitum excusati de amicitia Sejani, alii per molitiem excusando, eò majorem suspicionem sui cum movissent, succumberentque in causa, *Marcus Terentius* ingenuè, quod verum erat, solus fatendo, constanter superavit invidiam, & evasit objectorum pœnam: prout ejus responsoriam, non sine gustu, & paranda doctrina legas apud Tacitum VI. Anal. Qui silentio tristi objecta recipit, non modestia est, sed tacita confessio; aut judicem tacitè arguit sceleris, quasi in majus defensione innocentia irritetur: qui autem negat, quod verè objectum, seipsum accusat; non quod noluerit, aut de malefacto doleat, sed quod latuisse tantum expetiverit, præsidium malitiæ ab occultis habiturus; immodetum prodit ex facti conscientia & atrocitate, quod fateri veretur. Neque extinguit materiam objectorum, sed irritat accusato-

fatorum, æmularumque proterviam; tum ad inquirendum & comprobandum ingenia, ne frustra objecisse videantur. Demùm acuit audaciam, ut contra timentem gravius insurgant, inclinatum concitatius impulsuri in ruinam. Qui secùs ingenuè fatetur, propiùs pænitentem est, dolet de objecto, quod spontè agnoscit, & corrigendum videt. De in fortis utique animi signum est, intuitu virtutis sive vero, sive specioso, tum pro ingenuitate, aliquid dicto, factoque tentasse, non tamen malitiosè, vel ex dolo, qui semper suspectior est, quàm animi apertus candor. Non superba tamen debet esse facti confessio, nec velut exprobratio, quæ magis exacerbat; dum obstinationis in animo signum est, accusatorem & objecta velut contemnens. Sit potiùs intra vultus verecundiam amantem, nec extra ingenuam modestiam, quæ innocentia suæ, dum non turbatur, fidem faciat, ac de clementia, prudentiaque discernentis multum sibi persuadeat; aut, si omninò deprecandum sit, non faciat tamen aliquis, ut nimium abjectus, nec veste sordidatus, aut squalidus, quod indignationem sæpè magis, quàm miserationem movet, verum faciendum ex memoria ingenuitatis & honesti. Sic, ut per varia casuum abeam, apud Thuanum Joannes Fredericus Saxoniae Dux victus prælio à Carolo V. Casare, & captivus, cum pro nota rebel-

lionis decretum mortis, jussu Cæsaris adferri sibi videret, lusui latrunculorum tunc fortè intentus, & velut in aliena causa minimè turbatus; Ernestum Ducem Brunsvicensem secum colludentem, simulque sorti compatiens; constanter monuit, ut eo non obstante lusum continuaret, *suam innocentiam; Cæsarisque clementiam, ea in parte sat pro se laboraturam* subjungens. Quà infracti animi constantiâ Casarem flexit, & periculum vitæ, licet non fortunæ; superavit. Sic apud Franciscum Guiccardinum (Hist. I.) Cum Rex Galliæ Carolus VIII. moto bello pro recuperanda Neapoli contra Arragonios; in Italiam cum exercitu se inunderet, ac fortè pertransendum à Florentinis pro societate armorum, & amicitia in urbem receptus; contemptius eosdem haberet, conditiones aliquas graviores extorsurus, illi verò, potentiâ Regis consternati circa consensum tergiversarentur; solus *Petrus Caponius*, vir altioris animi agendi constantiâ rem, animosque civium restituit; & Carolum plena generositatis voce, tum facto terruit. Verba sunt Guiccardini (Hist. I.) *Cum ejus Collegæ coram Rege stetissent consternati; atque a Regio scriba compositionis capita iniquissima scripta recitarentur; Caponius rei indignitate vehementer permotus, libellos è manibus scribæ abreptos, Rege spectante discerpit, & se abiturum propiciens voce concitata subjunxit: Quandoquidem*

tam

tam iniqua postulantur, vestras vos inflabitis tubas, nos campanas pulsabimus nostras; baud obscure innuens, eas controversias morâ plebe, armis esse decernendas. Constat tantâ fiduciâ verborum Caponii terrorem Gallis injectum, secum reputantibus, tantam in eo homine constantiam, non sine fiducia alicujus paratæ potentiae, & subsidiorum esse. Quamobrem eo revocato Rex in æquiora, nec absona Florentinorum libertati deflexit. Sed cur vado per externa, cum adsint domi exempla propria, idque in meamet causa? Cum per iniquitatem delatorum, recta plerumque civium vota in sequiorem sensum trahentium, liberius dictorum, ut fieri assolet circa libertatem, coram Rege accusarer, ipsèque ad interiorem cameram me vocato pro majestate exprobraret: id, quod certè verum erat, *angustia mihi undique*. Hinc mendacium servile peccatum, si vera negarem, & offensa DEI; illinc apertior offensa Principis, si faterer. Recollectâ repente mentem, in partem utique posteriorem peccare malui: nec tamen apud pium Principem peccavi, fronte ad amœnitatem, pro fiducia constantiæ, non extra tamen modestiam composita, subjungens: *Si quis à me dicta, non profectum à malitia, aut inquieto ingenio, sed factum pro fiducia legis, tum æquitatis, cujus assertorem pro Catholica pietate, ipsum Principem esse scirem; nec mihi aliàs jurato Senatori, nisi cum lege loquendum conveniret:*

niret. Cùm igitur responsum acceptandum; aut aperta lex, tum æquitas impugnanda esset, quod nequaquam bonus Rex apud animum pervincere potuit / nam etiam juxta populi libertatem convenientissimum erat obiecto / intra ingenuitatem responsi conquievit. Unde, uti per cætera gestorum alios; sic eo casu me quoque publicè, ac privatim æquioris animi bonus Rex habuit præconem. Cessare debui; verum non extra materiam; unicum adhuc constantis tum infracti animi exemplum apponere, Ferdinandi Arrogonii Neapolitani Regis. Cùm enim supra memorato Carolo VIII. Gallia Rege, victricibus armis Neapolitanam oram pervadente, ipsaque Neapoli urbe, & Prætorianis cohortibus in victoris nomen desciscitentibus, Ferdinandus Regnum deserere cogeretur: nihil spei relictum, quàm ut cum paucis intimorum relictâ Neapoli in Ænariæ Insulæ arcem, *Isclæam* nomine; secederet; verum eadem infensa fortuna secuta in Insulam Ferdinandum. Arcis enim *Isclææ* præfectus eodem, quo reliqui Neapolitanorum, morbo perfidiæ agitat^{us}, in victorem Gallum propensior, descendenti fortè ex trireme portas arcis occlusit. Fertur insperato perfidiæ spectaculo consternatum prius, dein recollecta mente & spiritu (à desperatis, & animi constantiâ consilio captato) paucis comitantibus, proximus portam arcis animosè successisse Ferdi-

nandum, ut partim mandatis, partim exprobratione collatorum beneficiorum, & exinde turpis perfidiae, partim vultus majestate Praefectum flectere posset. Non plus tamen apud perfidum ea valere, quam ut datâ solum conditione, arce recepturam se Ferdinandum promitteret, si nemine comitante solus portam ingrederetur. Accepit ille promptè conditionem, non ut dissimulans, & exinde tacitæ offensæ suspectior; sed ut majestatis concius. Moxque ad aperta porta est. Tum erò in ipso porta ingressu, non se Regem oblitus, eâ confidentiâ, eoque vultu ac vigore animi, districto gladio in Praefectum & custodem portæ impetum fecit, ut satellites, qui armati in statione aderant, comminantis & imperantis simul Regis apectu perterriti, extemplò portam aperuerint, reliquum comitatum recepturi. Quo casu manifestè apparuit, animi constantiæ, vel ut Jovius ait lib. II. *Histor. Regum oculis*, in omni fortuna, quandam supra humanam inesse vim; proditoribus autem degeneres esse animos; præsertim, cum in ipsa perfidia deprehenduntur.

ANDREÆ MAXIMILIANI
 FREDRO,
Castellani Leopoliensis,
 MONITA POLITICO
 MORALIA.
 PARS TERTIA.

Ne sepe incertum jacteris in equore: prope
 Sint monita hæc temus, sint Cynosura tuæ,

1.

Conscios secretorum etiam delin-
 quentes non habebis acerbius; nè
 irati prodant secreta, & res misce-

ant.

2. Licet

2. Licet verum sit, nunquam conqueraris, quod male de te loquantur homines, aut enim, cum senserint te offendi, pejus loquentur in acerbiorē vindictam, aut denudaberis coram audientibus de adversariis, cum non levi suspitione famæ. Potius bona indulgentiâ fortunæ dic: tibi satis amicorum esse, bona de te sentire omnes. Immo in præsentia tibi detrahentium, sinceritatem & candorem lauda, velut ignarus translationis; ut consequaris, quod illi sinceri à te vocati esse justè velint, ne bonam de se opinionem amittant.

3. Cuique, sed præsertim in officio degenti, minima sum obedientiâ severius observanda, ut minus serò imperata sint in executione: quò maioribus jussis non ignoviter attendatur.

4. Si quid in aliqua gravi materia difficile propositum, quod non statim intelligas; scripto consignari jube, aut prudentem ministrum delige, qui rem inquiret tibi sufficienter relaturus.

5. Nimiam magnorum comitatem, suspectam habe. Nunquam te illi credes totum. Non enim mutuo bono faciunt, verum suo; quatenus operâ tuâ velut instrumento utuntur: seposituri in partem, dum cogitatum perfecerint.

6. Nonnunquam prudenter de gravitate, & de jure demittere necessum putabis, qua-

tenus assequaris, quod voluisti: alloquendo prior, salutando, visitando, adeundo minores, familiarius in parte colloquendo, convictum eorum non aspernando, nonnulla dissimulando. Sed hæc modicè adhibebis; velut obsonia rarioris favoris, non ut lautitia profusionis.

7. Privatum otium, & exercitia tui cubi-
culi sint gravia.

8. Spectacula generosè edita, ut sunt ferarum nobilium certamina, hastiludia, in opinionem serviunt authoris. Velut in *Lau-
rentio Medico* observatum reliquit *Paulus Jo-
vius*, qui in populo, tum apud exteros æsti-
mationem sibi paravit, magnanimitate ex-
pensarum, in honestos circum se clientes,
in eleemosynas, & oberatorum prompta sub-
sidia, in equestres ludos edendos, in appa-
ratus conviviorum, in colendos literarum
Professores, in conquirenda, quæ rara alicu-
bi videbantur: quibus ille (verba sunt Jovii)
ac præsertim munificentiae auspiciis, longius fa-
mam suam extendit, quàm quisquam alius
æqualis, vel militarium armorum fulgore pro-
ficeret. Et vitam Magni Consulari apud eun-
dem legas; quomodo in aula primum creve-
rit, dein apud milites expensarum apparatu
valuerit, omnium animos in se rapiendo
splendore pretiosæ togæ, armorum, &
convictus.

9. Aliquid in tuis, aut te ipso mutaturus, non uno ictu præcide; sed lentâ operâ, & quasi aliud agendo. Novitas enim, & *insperata sedulitas* parit suspicionem.

10. Patrii, & antiqui moris, ac eorum, quæ populo placent, doce te esse amatorem, & imitorem.

11. Non properè damna, sed lentè, & sæpius dolens. Propius libenter damnat, qui citò. Immodè pœnam infliges malis, non ex crudelitate & sævitia puniendi, sed ex æquitate discreta, corrigendo, non tollendo. Insigne senatûs consultum in gratiam damnatorum factum Romæ: *Ne decreta Patrum ante diei decimum in ærarium deferrentur, quo Senatui libertas ad pœnitendum esset, & rigor interjectu temporis mitigaretur, idque vitæ spatium damnatis ut prorogaretur.* (Tacitus 3. Annal.) Hoc olim sanctè in ethnica Roma. Catholica nunc pietas, quid nî plus requirat? Ante dies quindecim in delinquentes ne decernatur, non inutilis mora est: decretâque, ut præcrastinentur. Justa primo affectu, immodè ab ratione, sæpè nobis videntur, quæ posterior dies arguat; si iterum decimòque inquiras, hæc, illæve, falsa imposita, opinativa, repetita in trutinam vocando. Præstat nocentium pœnam differre, quàm (absit præcipitanter) innocentem per errorem damnare. In quem errorem ipse vix non impegi decernendo.

12. Nunquam servilis sententiæ authoris, & fautor.

13. Qui urgere negligit, habere non vult. Non incipiendo; sed perseverando res habentur. Ed propè collimat Tacitus: *Multa ausu aliqua parte fortunam affore.*

14. Verâ experientiâ compertum habeo: eos, qui prudentiâ dictorum, & consilio valent; raro utiles factis, & exsequendo; dum satis habent ad rem bene gerendam aptè consuluisse. Multarum rerum consideratione & respectibus laborant. Neque periculum sumunt agendi, aut, dum aliquid obstat facto, agere dedignantur, quasi impugnare veritatem irati, cujusdam, si dicere licet, *omnipotentiam modo*, totum habere volentes, non urgendo, non instando. Aut denique fit occulto naturæ arcano, cum aliis rectè consulendi, aliis rectè agendi, urgendi que modum dedit; ne fors aliquis supra humana attollatur, sed memor sit, humana necessariò aliquid ex imperfecto habere. Hos quidem censeo consulendo utiles, verùm ad exequendum cordatiores alios, qui non verbis dictisque, sed magis loquuntur factis & rebus, adhibere oportet: seu, ut vulgus ait, subcholericos, activos, non respectivos, quibus si aliquid obstat, non terreri, sed impedita amovere, iterumque conari studeant; non cedere ipsi rebus, sed concedi sibi debere rati. Et Apostolus eandem urgendi necessi-

cessitatem suggerit. Nec tentare modò leviter, quod ex necessitate recti, habendum intendimus, sed instando animosè (non tamen extra prudentiam) perseverare docet. *Insta opportunè, argue, increpa, obsecra, in omni patientia.* & DOCTRINA. Audacia, & activitas, tum constantia, sunt rectæ executioni ferè parallelæ. Multi virtutem incipiendi, rari admodum finiendi, aut perficendi habent.

15. Nemo fidenter rem gerere potest, qui non se majorem credit eo, aut saltem parem, cum quo res intercèdit. Qui se inferiorem habet: timidè aggreditur. Ideòque parùm ad rem proficit, in tractatu privato, seu in publico, circa materias præsertim bellicas, togatas, ac vel maximè in materia legationum, & commissionum cum exteris.

16. Publicam semper utilitatem, & religionem obtende. Ne publico usui, utilitatem privatam antepone videârè.

17. Etiam non vestitos, comiter alloquaris, & responde; procul tamen à levitate, & projecta facilitate.

18. Non velis videri jocularis, & dicax.

19. Imbecilliores ad tuam opem (sed ex iusto) confugientes, non desertos patiaris. Fidam enim operam præstant. Vide tamen, ne eo sub prætextu, flagitio pollutis, liberum apud te asylum permittas; & ex eo salusam protegendi potentiam præsumas, quæ

tune solum vera & gloriosa est, dum virtuti,
non vitio patrocinator.

20. Pro Divinis maximè, & bono zelo cer-
tabis.

21. Mutaturus sententiam, dic utilitati
publicæ te studere, non vulgi opinioni.

22. Non sapias ex ore tuo tantum, sed bo-
ni consilii, & dictorum, quod etiam ab alio
provenit, sis amicus & fautor: quod est ge-
nerosi animi, & virtuosa mentis signum.

23. Qui super alienis prolatis quæstiuncu-
lis ludunt, verborum deprehensores curiosi,
nec acquiescunt rectè dictis, semper aliquid
requirendo; aut rem non intelligunt, aut
sunt leviculi, aut maligni, aut contentiosi
& garruli, aut genio præsumptuosi, aut su-
prà vulgi ingenium judicio valent, aut do-
mum sunt fugillatores stupidi. Si igitur qui-
etus animo esse cupis: fuge talium colloquia,
& convictum. Dum enim non finiunt, sed
irritant materias, exacerbant personas.

24. In adversis & desperatis, subsidium
ab audacia pete.

25. Consanguinitas magnorum cedit sus-
timationem, ideò per te, aut tuos, eam
quæres.

26. Non rimeris secreta populì, item
amicorum. Dandum aliquid libertati sen-
tiendi, & agendi.

27. Facta arguantur; dicta impunè sunt. Nevè convivalium fabularum dièteria in crimen vocentur.

28. Parvi errores non dissimulandi: nam magnarum causa sunt. *A venialibus facile itur ad mortalia.*

29. Uno tempore multa ne suscipias agenda. Non enim perficies, & arguèris incepti.

30. Non cogita, quomodo effugias mala, sed quomodo stes fortis, & immotus contra. Crescunt, si fugias; minuentur, dum subsistes. Possibilius verò ea ferre, & contemnere, quàm vitare.

31. Defectus aut vitia corporis, tum fortunæ, immò jacturas omnes prudenter tege. Nam læta pariunt reputationem, tristia contemptum

32. Monstra aliquo per virtutem facta tuam potentiam, immò & prudentiam, ut innotescas; vel si potentiam monstrare non potes, saltem impotentiam, defectusque occultare studebis, occasiones, quæ detegant, vitaturus; ut bonam opinionem retineas, veteri monito: *Quod non possumus, nolle videamur.*

33. Probatoria eorum sunt ingenia circa res privatim publicèque gerendas, qui cum omnia præstare non possint, media bona exsequuntur. Illi verò, licet alias optimi civēs, minimè probantur, quibus si non successerint prima; media non arripiendo per-

immoderationem animi dedignantur, rebus, sibi que ipsis irati. Factu potius, non quod optimum velis; sed quod melius in defectu mediorem possis, accommodando te ad tempus; mores, occasiones prout se offerant, arripe, nam optimas occasiones expectando, non assequeris; possibiles verò omittes, nihil præstaturus, & pro otioso habendus. Musicorum artem imitari præstat. Cum sublimes notas numerosè cantu assequi non possunt, octavâ aut quintâ utique voce, vel tertiâ imitantur tonum, modò ne à recto cænantium choro, & modulo deflectant, neve concentum turbent. Judiciosi ergo viri est quæque oblata casu, flectere ad consilium, Verùm in consiliis capiendis illud plerumque nos decipit, quia non quid possit, sed quid fieri debeat, aut necesse habemus, facile eventurum credimus; & respicimus contulendo, quod contrà est; nam potius quid possit fieri, non quid debeat, prius cogitandum.

34. Alienâ invidiâ diffamare ipsi student, qui detrahentium dicta recensent. Apagæ cum talibus præcautoribus amicis.

35. Quod tibi servit in æstimationem, potius per te fiat, quàm ut alteri faciendum permittas in Republica: uti facere pacem, nationes componere, magnas legationes obire, gravia responsa dare, & alia.

36. Imperaturus aliquid novum aut difficile factu, ab iis exequendum incipe, quibus

bus majorem tui observantiam inesse credis, atque metum; ne si ab audaculis primò & contumacioribus exequendum velis, atque illi primis imperatis per temeritatem resistant, etiam modestioribus pertinaciam reluctandi ingerant. Jam secus, quod a modestioribus inceptum, ad se perveniente ordine (ut jam non novum) exequentur, etiam illis, qui tecerunt, in executionem instantibus; ne hi posteriores obsequio videantur.

37. *Nulli te facias nimis sodalem. Gaudebis minus, sed minus dolebis.* Immò turbam hominum (quoad salvâ gratiâ potes) vitabis; quia præsens, aut necessè imiteris alios, aut oderis: utrumque autem devitandum est, ne vel similis malis fias, quia multi sunt; neve inimicus multis, quia tui dissimiles sunt. Verùm hoc supra humana ascendenti mentis, & est animi DEO se præparantis.

38. Cùm omnia possimus, sola credamus licere nobis laudanda.

39. Diu secretus delibera; ne pudori sit, frustra tentasse. Citò verò deliberatum fac; ne præveniaris.

40. Licet aliqui recti sint cives, & pro Republica zelosi; plerumque pro impatienter rigore, & immoderatione animi, curando aut exprobrando plus nocent Reipublicæ, quàm ut proficiant. Potius, opinione salutem, videantur sibi boni cives, quàm ut vitia exprobrando conscios errorum reddas,
ut

ut scienter peccent, cum assuefacti retrahi non possint; vel dum periculis remedium ipsa pericula rentur; & periculosius putant in incepto, quam in peracto deprehendi. Recte quidam in Catone, optimo aliàs cive moderationem desideravit; & Cicero de eodem; *Cato animo optimo utens, ac summa fide, nocet tamen interdum Republicæ; dicit enim, tanquam in Platonis Politia, non tanquam in Romuli curia sententiam.* Si igitur in ea Republica vivatur, quæ depravata sit; inutiliter ad quæque attendere scrupulosus velis nihil effecturus, quam ut inutili angore conficiaris, nullo fructu in publicum. Ab aliis, si potes, deflectendum, alia ferenda, alia non videnda. Potius curabis, ut quoquo modo temperes mala & errores, quam ut toto corpore te illis opponas, nunquam suffecturus. Noli igitur Catonifare, verum sapius remittes de rigore, immò & de potestatis majestate, dissimulationique studebis: quod non est infamare auctoritatem regendi, sed & prudentem, simulque bonum parentem, & filios; non herum, & subditos regendo cogitare.

41. *Nascentis* seditionis, tum audaciæ, Patientia & Modestia magis est irritamentum, quam remedium: *secus dum adoleverit, cauta & molliæ remediis loco magis succedunt.*

42. Provide maturè; ne populus rerum necessariorum, vel maxime annonæ penuriâ gravetur.

42. Periculosos conatus, quos non potes avertere agendo, potentia, imperio, manu, vel solvere ratione; eludes commodissimè tempore, differendo, de die in diem trahendo, moras nectendo, impedimenta studiosè obtrudendo, ut interim impetus agendi quoquo modo sistatur, his hebetetur, ardor desinat, *qui nisi initio intenditur, aliàs minus potens Non sis igitur æger morâ, spei impatiens, periculi quàm moræ patientior: ingratum habens quod tutum, sed ex temeritate spem capiens.* Velut argutè quibusdam successit Tacitus.

44. Sis taciturnus Facias potiùs, quàm loquaris.

45. Sta semper verbo; ne fidem factorum dictorumque in posterum amittas.

46. In componendis privatim publicèque rebus, dum media non valent, extrema proficiunt; sed tamen non extra metas virtutis.

47. Initia officii seu Magistratûs à magnis rebus tractandis incipe, quo magnam expectationem factorum facias, sed, quæ in te sunt perficiendo; ne arguaris.

48. *Viles plerumque, qui nimium, nec cum gravitate civiles. Et viles, qui nimium faciles.*

49. Monstrate à nullo dependere.

50. Ludicris rebus, & leviusculis non occuperis; ne amittas auctoritatem.

51. Interdum secedas, & secretus sis; hoc enim parit expectationem, quid pariat tuum secretum.

52. Cum nullo velis te, ut ajunt indomesticare. *Nimia familiaritas parit contemptum.* Potius fac omnia, velut primum inchoaturus: ex eo gravitatem retinebis.

53. Non sis præcipitans, aut valdè lentus agendo; illud levitatis, hoc est ignaviæ.

54. Quod facis, fac semper exquisitissime. *Magis malè tentata nocent, quam nihil gesta.*

55. Non opineris, sed scias.

56. Magna incepta incipe à divino sacrificio; benedictionem DEI, & in vulgus apparatus majorem inceptorum habiturus.

57. Non multa fac, sed magna & notabilia.

58. Tunc veram tibi inesse potentiam credes, si quæ à te ipso fulta erit, non ab alio.

59. Potentia tuetur auctoritatem; idè quærenda in munita domo, & milite.

60. Potentia rectius beneficio ostentatur, quàm maleficio. Beneficia Regis manus, flagitium coloni unius præstare potest.

61. Virorum literatorum, & æstimatorum, tam domi, quàm ab externo, per literas, aut quovis alio modo notitiam quære. Interdum modicis munusculis per occasionem eos devincies; quatenus nomen tuum celebrent.

62. Non solum ad mores tuos advertas, sed etiam tuorum; ut honesti sint, gravitatem redoleant, non fastum; immò per omnia modestiam.

63. Malè de te loquentes, immo pessimè tibi volentes, vinces potius humanitate, & affabilitate velut hescius traductionis, quàm ut te omnino avertas.

64. Non in civitate, sed propè civitatem manebis; ut omnibus partim conveniendi tui necessitas sit; partim ut commodius honesto utaris secessu sine censore, dum velis.

65. Sine ostentatione monstra, quæ in laudem tibi serviunt. Aptè observatum reliquit Historicus in illo Romanorum: *Mutianus*, quæ dixerat feceratque, arte quadam ostentator; quæ venustatem rebus non demunt, sed potius parant, si aptè accommodentur, familiariter fidenterque, sine ostentatione affectata, agentibus. Secus faciunt personæ theatrales & mutuatae, quæ cum rectum aliquid in præsens egerint, exuunt deinde scenam, citò ad naturam redituræ. Ostentatio igitur modica pro tempore, si fortè vitium sit in *Ethnicis*, non certè in *Politicis*; nam famæ parandæ & authoritati conducit, si cum venustate fiat. Postquam aliquis familiariter velut per incuriam ostentaverit, quod in sui laudem servit; deinde in jocos, & nonnullas erga seipsum censuras arte declinet: nam verè modestiæ titulum affectando

nimi-

nimum per omnia, laudatâque neglectim
 intermittendo, majore damno occultamus,
 quod in æstimationem nostri servit cum non
 modica tamæ parandæ jactura. Nec semper
 succedit (apud eos præsertim, quibus per
 exteriora viros metiri, & æstimare mos est,
 velut Samsonis olim in capitis capillo vires;
 his effusiore in barba authoritatē magnorū re-
 quirentibus) quod Julio Agricolaë apud Tacitum,
*ne notabilis celebritate & frequentia oc-
 currentium esset, vitato amicorum officio, no-
 ctu in urbem venit; cultu modicus, sermone
 facilis, uno aut altero clientum comitatus adeo,*
*ut plerūque quibus magnos viros per ambitio-
 nem æstimare mos est, viso aspectoque illo qua-
 reverent famam, pauci interpretarentur.* Et
 Otho parandæ militari auræ ante signa pede-
 ster, incomptus famæque dissimilis. Verum
 convenientissimè hic ponatur, quod Gramondus
 (Histor Gall. libr. 1.) ait *Principi
 Sueffionio à plerisque pro nævo data sui æstima-
 tio. At levis hic nævus viro Principi; qui, si
 dotibus animi valet, cur diffiteatur naturæ do-
 num? Principibus conscientia virtutis propria
 nunquam vitio vertitur; quippe rarò in res ma-
 gnas via est, per sui despectum. Multum in-
 terest Principem inter & privatam; ille ad fa-
 mam omnia dirigit. Quod vitium huic, sæpe
 illi virtus; quod homini privato superbia, Prin-
 cipi magnanimitas est.*

66. Legationis splendore paratur reputatio apud exteros : magis tamen legatio ponderatur à prudentia viri.

67. Impertinentes tuas actiones amputabis , ut seriis magis attendatur.

68. Novarum machinarum bellicarum, & aliarum structurarum adinventio parit æstimationem.

69. Non congregiaris cum eo sæpius, quem majorem te credis; ne autoritas tua ex comparatione vilescat.

70. Academiarum foundationes, aut quod publico servit usui, servit æstimationi.

71. Ecclesiæ proceres tibi devinctos habes; nulla enim re potentius capiuntur aut habentur homines, quam religione. Provocabis verò amicitiam jura & ordinem tuendo, cum iis conversando, eleemesynam largiendo. Incepturus verò magnum aliquid in Republica, cura primò ut Episcopum aliquem è potentioribus partium habeas fautorem.

72. Eos nonnunquam negligentius curari oportet, qui tuam curam subsistunt; seu sint filii, seu clientes : domestici, seu milites; dum enim ad tuam curam respiciunt, negligentes sibi redduntur, & amittunt industriam. Necessarium igitur majori ex parte, suæ curæ ut relinquuntur, discantque sibi in parte providere, & acuant industriam; alienæ curæ non in tantum se committentes, quin plus à sua opera expectent.

73. Nulla munera aut officia ignaro te distribuuntur; ne alteri, sed tibi beneficium debeatur.

74. Aliquis vir bonus nobis deligendus pro exemplari virtutis, & ante oculos habendus imitando.

75. Principi viro honestiùs puta offendisse, quàm odisse; hoc mollis ac in seipsum sævienti animi, illud utique fortioris altiorisque mentis indicium; male sibi ex alio, quàm de se injuriam vindicare. Cave tamen vindictam.

76. Aut rem non tentare oportet, aut si tentas, omnibus viribus, quod instituisti, coneris perficere; nam bis ad eundem lapidem offendi periculosum, & contemptui obnoxium reddit, dum argueris impotentia, & inconsideratè incepti: nisi aliàs in cursu operis advertas, te non rectum opus cepisse; tunc verò desistere, utile & gloriosum tibi putabis.

77. Excelsi animi est, nunquam in acerbitates verborum deflectere. Factis se vindicabit vir fortis pro virtute, non verbis.

78. Ad retinendam auctoritatem valet, si habeas penes te viros æstimatos, doctrinæ & rerum gerendarum dexteritate valentes, & qui in vulgus grati.

79. Nihil impossibile pete, aut impera. Neque impossibilis, (exequendo) legis auctor sis, cum impossibilitas factum excludat.

Posse

Posse non satisfieri legi docet, ut primum lex, dein author legis contemnatur. Falluntur idè, qui parvis delictis maximas pœnas statuunt, aut prohibent fieri, quòd difficillimè vitari, aut jubent, quod impossibile fieri potest; nisi in exequenda lege in tantum sint cum rigore scrupulosi puniendo, atque in ferenda lege fuère urgendo: nam si unius pœnam intermiseris, reliqui intermitti sperabunt, aut pro multitudine delinquentium & consensu immunitatem obtinebunt. Possibilia idè & tolerabilia petenda, vetanda, jubenda, omni in tractatu, œconomico, bellico, togato Facilior consensus in obsequium penes possibilitatem

80. Nemo perfectam habere potest auctoritatem in Republica, nisi qui togata simul & bellica consilia probè tractat, in curia & in castris, suarum partium aliquos habiturus; ab altero urgendo, & modicè territando potens: quarum duarum rerum maximus in Republica respectus, etiam si aliquis non terreat. Verùm; quia pro potentia potest, vim necessitatis suadendo audienti adfert.

81. *Ingenia universalia*, raræ gentes, rara pariunt secula. Rari idè sunt, quos suspiciat orbis; aut si sunt: pro magnis habet. Nam multum in gentibus possunt; uti habuit Alcibiadem & alios Græcia; Scipionem, Pompejum, Julium Cæsarem Roma; jam ætate posteriori Hispania Magnum Consal-

vum; Polonia Joannem Tarnouskium & Joannem Zamoyskium, itidem magnos, vel certè, si togâ bellòque facta penderes, verè Confalvo majores (sed prout nostra septentrionalia, ab oculis altioris Europæ, etiam à scientiarum admiratione remota, præsertim cum nostros scriptores, pro negligentia aut pro modestia, talia orbi propalare ad posteritatis admirationem piget) dicendo facundos, simulque agendo promptos & potentes, privatim bonos facultatum œconomos, togâ & sa. o per omnia rerum momenta (incipiendo & finiendo) expeditos, nec levi ex respectu de sententia mobiles, publica privatis anteponentes, suorum æquè, ac aliorum rectè consultorum non superbos sectatores, amicitias parare scientes, domi & foris in omni apparatu & convictu magnificos, sententiâ in togâ graves, simul præterita, instantia, futura, consilio pensantes, fortes in bello Ducès, acquirendo & retinendo, aut cunctando vincere, aut dum ex re oportuit, committere prælia promptos, per statarias pugnas, velitationes, campo & expugnandis ex arte urbibus expeditos, ad comoda ex hostium erroribus capienda vigilantes, militaris disciplinæ severos exactores; externorum societates parare gnaros, gravitatem in omni actione servare scientes, & simul (ut ait ille) comitate & alloquiis officia provocantes, patriæ morum & institutorum tenaces.

naces. Quod verò summum & maximum :
actione non insolentes, sed cives pacatos,
non aspernantes æqualitatis, justos, pios,
zelosos Divinorum cultores, simul & propu-
gnatores, demùm (Velleji dicam verbis)
viros in tantum laudandos, in quantum vir-
tus intelligi potest, qui in vita sua nisi lau-
dandum aut fecerunt, aut dixerunt, aut sen-
serunt. Quisquis alias te magnum vendi-
tas, si tibi unicum horum deest, extra uni-
versale ingenium, & extra magnorum fa-
mam positus, aliqua in parte virtutis politi-
cæ poteris esse perfectus; sed non universim
agendo: magnus unius partis in virtute non
omnium.

82. Nonnulla sunt ingenia, quæ non nisi
in magnis negotiis se explicare possunt, &
potenter agunt. In parvis, dum contem-
nunt, vel angustos limites agendi habent,
velut victa, & nihil valentia impingunt, im-
plicantur; ut sæpè, cùm magna fecerint ali-
às, in parvis arguantur. Nam æmulantur
naturam magnorum navigiorum, quæ super
altum mare triumphant, & fluctus contem-
nunt; in portu, aut in lacunis, velut nihil
profutura, hærent, ut à parvis etiam Myopa-
ronibus præter navigantibus illudantur, illu-
dendi ipsi, nisi essent in parvo, aliàs agere
impotentes. Immò communiter fit, ut par-
va negotia magnis ingeniis plus difficultatis
adferant, confundendo veriùs sua parvitate,
quàm

quàm ut suprâ vires sint: dum sunt similia
 tensis ferarum retibus, quæ tigrides, leo-
 nésque capiunt, non quia ligant, sed quia
 implicant, & molliter involvunt, impedi-
 endo veriùs, quàm vinciendo. Addam
 adhuc: Judiciosos viros breviloquio ple-
 rùmque, & modestiâ gaudere, ut audacu-
 lis, sciolisque, dum in consulendo, multa
 loquacitate obstrepunt affectatè, & suffura-
 tâ apud vulgus, Principémque authoritate
 substruuntur, cedere quodammodo, velut
 inferiores aut inscii videantur. Nam sunt
decernendo, seu asserendo, vel censendo,
 quàm *disquirendo aptiores*, & pondus rei pen-
 sant, non sonum, ratiocinationum super-
 fluarum sunt nauseatores, nec in mediis du-
 biorum hærere amant, cum recti iudicii in-
 dulgentiâ, sine flexuosis, sinuosisque inda-
 ginibus, scopum ipsum rerum promptè, pro-
 bèque vident; vel ut clariùs dicam: magis
positivo, & practico, quàm *scholastico*, aut
speculativo sensu, abundantes.

83. Nec illa ingenia omittenda, quæ tum
 nisi potenter zelosè, aut secus levi passu rem
 aggrediuntur, & agunt, prout irritantur vel
 non, aut prout privatus respectus illis adest.
 Alia tentant modò leviter, dein negligunt,
 dum evenit, velut urfis, quibus nisi exagi-
 tatis, maxima vis adest. Exinde sic agere,
 non est ex virtute, sed magis pro impetu,
 pro aspectu, & pro animi passione; prout
 in

in nobis hæc, aut illa irritatur, & invalescit. Talia ingenia commodissimè maligna vocaveris, aut privatipeta, aut passionata, aut communiore titulo, *Affectata*.

84. Misce, ut partim quæras amicitiam, partim tua quærat; ut acquirere eam, non emendicare, aut profusa submissione, vel curâ emercari videâre. Ingrediaris potius, non irruas in amicitiam affectatè.

85. Si tibi amicus aut cliens in uno non satisfecit, aut ad palatum non accessit, potius similes occasiones vita, non verò statim per omnia desere, aut abjice. In rem enim aliam poterit esse utilis. Nam perfectæ virtutis hominem, quo in orbe quæras, aut invenias? Ad rem meam Divus scriptor: *Non indignabundus feras aliorum defectus, quia & tu multa habes, quæ ab aliis oportet tolerari. Si non potes talem te facere, qualem vis, quomodo poteris alium habere ad tuum beneplacitum? Libenter habemus alios perfectos, & tamen proprios non emendamus defectus. Volumus quòd alii strictè corrigantur, ipsi tamen corrigi nolumus. Displicet larga aliorum licentia, nobis tamen nolumus negari, quod petimus. Alios restringi per statuta volumus, & ipsi nullatenus patimur cohiberi. Omnia potius omnibus parces, tibi nihil.*

86. Neminem lauda, aut vitupera absentem. Pejora enim illi de te narrabunt. Immo non fac in præsentia. Laudatum enim

superbum reddes, vituperatum aut reprehensum, per rigorem amittes amicum; cum te censores magis agnoscat, quam familiarum.

87. Sed tamen vituperatum defende magis, quam ut assentiaris; de se quisque expectaturus, quod facit de alio in presentia.

88. Alloquendo, quærendo, consilium petendo lentus sis, nec quasi sedulus; ne omnia tribuisse amico videâre, & contempnaris, quasi nihil per te valiturus. Potius quandoque in tempus se pone, non tamen diu negligere in pretium amicitia.

89. Reprehendendum amicum privatim, admone honestè; sapius verò, quasi nescius dissimula, pro amicitia libertate.

90. Partim locum superiorem da, partim tibi cape. Parem te teneas, non inferiorem, aut supra.

91. Jocos vita, qui levitatem pariunt: sed tamen affabilitate fovetur amicitia. Falluntur, qui sub nomine affabilitatis, licentiosius dictis, *equivocationibus morosis*, tum verborum affectatis argutiis, facetorum, jucundorumque famam parare sibi cupiunt. Potius scurrarum, cavillatorumque titulum merentur, DEumque offendunt. Utendum erit jocis, sed qui non perpetui sint, verum per incuriam velut attracti, condimenta sermonis & obsonia, non perpetuus ad nauseam passus, ne vice solatii fastidium pariant,

præ-

præfertim: dum in jocando, aliqua pars odio digna habetur. Jocus sit sine scommate, sine alterius damno, sine dolore, sine levitate, secus non jocus erit, verum exacerbatio contentiõque studiosa.

92. Si offensus sis, reprehende, aut parum te averte. Post objice sponte occasionem amicitia, & facilitatem, aut per alium iniqua; ne difficultate reconciliandi avertas amicum, & amicitiam suffoces.

93. Familiaribus, aut intimis alicujus per te, aut tuos innotesce. Da bona verba coram de eo, quem amicum credis.

94. Jura omnimodè afflictum amicum, ut bene illi tecum esse videatur.

95. Plures amicos quære. Doce te plures habere posse, dum velis. Neque tibi satis sit, unì alligari.

96. Cura: ut majus pretium in amico sit tuæ amicitia, quam in te amici: & monstra, dum potes, juvando, consulendo, plus illi tecum interesse, quam tibi cum illo.

97. Non admitte superbam censuram amici, ne superiorem agnoscas. Etiam ipse nollicensurare. Nimius rigor suffocat: libertas sentiendi, faciendique fovet amicitiam.

98. Potius apertum inimicum malis, quam dissimulanter amicum: ab eo providere potes, ab hoc vix caueas; sed hoc inter pares. Verè dictum: *Arma aperta palam vites, fraus & dolus occulta, eoque inevitabilia.* Malis ta-

men utique alteri esse dissimulanter amicus, quam apertè hostis. Specie amicitiae multis superior esse potes, & injurias illatas honesto prætectu atque occasione coërcere, sed intra metas virtutis. Aperta hostilitas similem ab adverso provocat, plerùmque studio præveniendi periculosum.

99. Cave; ne in quenquam conferas beneficium, quod cum alterius injuria conjunctum. Non enim taliter mereberis de illius amicitia, quam hujus provocabis in te odium.

100. Nunquam (quoad tutè & prudenter poteris) contemptum tui donabis, etiam amicissimo. Statim responde. Vanum ea in parte *discretionis nomen*. Levior jactura amicitiae, quam existimationis: illa amissa reparatur, hæc nunquam. Sed tamen fac, modicè reprehendendo, injuriam illatam, non verò acerbius vindicando.

101. Non verò ad quamlibet injuriam amici emovearis, quæ per inadvertentiam illata. Eo casu illatam quasi non intelligere debes. Scio quidem moderationem istam animi non omnibus esse probatam, qui præsertim putant, nullam injuriam sine sentu transmittendam, metu: ne *si veterem injuriam feras, invites novam*. Verùm tales: cum reddere formidabiles se cupiunt, hoc simul efficiunt, ut nemo cum illis habere commercium velit. Cum enim labi pronagens, mor-

tales

tales simus, & subinde affectu, seu incogitantia abripiamur; quisque metu offensæ istos odii tam properos, tenacésque fugiet, ceu bestias feroces, solitudini relinquens suæ. Sed tamen injurias per petulantiam, insultandóque factas, extemplò cum fiunt, coercendas puto; non ultionis studio, sed castigando: ut in posterum modestiùs in te, & in alios se gerant, neque in teipsum postea eò faciliùs peccetur, quasi ex facili omnia toleraturum.

102. Nunquam amico, aut inimico (quod locò magni consilii habe) aliquid de te acerbùs dictum, factumque exprobra; sed quasi nescias.

103. In evitandis mutuis injuriis, aut re-
torquendis acerbitatibus imitère prudentes
digladiatores: qui concurrento, non sem-
per oppositu armorum adversum ictum re-
tundere opus habent; sed aprè corpus suum
in partem declinando, aut humiliando, aut
contrahendo, vulnere subtrahunt, & vitant;
ut illud suæ fortitudini, si hoc non dedeco-
ri, sed arti tribuendo. Tu quoque haud pru-
denter facies, si cuique acerbitati authorita-
tem opponere, & in periculum dare velis.
Potiùs te ab injuria recipienda declinabis,
aut receptam velut nesciens, aut cedendo
fortunæ, medius inter dissimulantem humi-
liter feres, condonando fragilitati, aut anti-
quæ amicitia, aut inadvertentiæ, aut tem-
pori,

pori, aut occasione, immò tibi; ne dum retundere vis, nec tamen possis, eò majus vilipendium in posterum patiaris. Nonnullorum verò sociorum est natura, quos velut duros siles molli subjecto pulvillo comminuas, & in rem, prout velis, aptes, duriusque exceptos haud contundas: sic illos facilius nonnunquam humanitate, quàm oppositu austeræ gravitatis devincias; prout alterutrum succedit, in rem dextrè accommodaturus. Aptissimè in rem sparsim Seneca *Aut potenter te, aut impotenter laesi? si imbecillior? parce illi; si potentior? tibi. Prudentiori cedamus, stultiori remittamus. Amicus est? fecit, quod non voluit; inimicus? fecit, quod debuit. Multos absolvemus, si caperimus ante judicare, quàm irasci. Nonnulli seipso volentes inquietant, dum interpretatione quædam eò perducunt, ut videantur esse injuriæ cum non sint. Immò quosdam dum vana concitaverint, irascendo perseverant, & causas offensarum spontè à longè petunt, immò imponunt, ne videantur cæpisse sine causa. Multæ nos injuriæ transeunt, ex quibus plerâsq; non accipit, qui nescit. Non vis esse iracundus? non sis curiosus.*

104. Meliorem scias esse surreptorem administrum, modò prudentem, dextrumque agendo; quàm inertem, licet aliàs fidelem. Potiora ut auferat, ruborem utique ille habet;

bet; hic totum pessumdat per inertiam. Rem certam dico ab experientia.

105. Præmiis retinetur amicitia. Verùm præmiabis sunt dulcia: dum promittuntur, & cum dantur. Promitte tu prius, postea interjecto tempore dare poteris. Bene ait ille: *Diu desiderata dulcius obtinentur; citò data vilescunt.*

106. Pueris, feminisve quæstus; viris actio convenit, aut saltem dissimulatio.

107. Prout ingenium nostrum in hanc, aut illam, recti pravique partem naturaliter inclinatur; hæc, aut illa exempla, tum consilia promptius sequimur, aut fugimus. Ut lupum auribus tenere, tum aquæ characteres imprimi contendas: sic quosdam in hoc, illudque inducere contra genium naturalem frustra eniteris. Flectuntur in tempus, sed non transferuntur, nec franguntur: dum velut in scena, mutuatam pro tempore personam diu sustinere non possunt, citò ad naturam redituri. *Hinc illud: vulpem pilum mutare, non mores.* Consilia magnanimitatis generosæque mentis conatus si meticulosus suggeras; promptius illi, dum timent, exempla dissimulationis in speciem cautorum, & modestiæ amplectuntur. *Parcis*, tenacibusque munificentiam, utiles erogationes, splendidos pro autoritate apparatus, suadere frustra studes: sed rationes turpis parsimoniei sub velamine inutilis prodigalitati, & de-

coctionis bonorum, promptius illi sequuntur. Deinde *trucibus ingeniis clementiam*, humanioraque quid proponis frustra: cum illi in severitatem nimiam, importunumque rigorem, sub imagine justitiæ, & correctionis malorum proniores. *Lenta*, cautaque dein *temerariis* suggeres parvo effectu: dum in argumentum audaciæ, constantisque animi incaute, precipitanter, inconsiderate periculis se committunt, male captis persistunt, *errant, non provident*. Avaris, quaestuosisque ingeniis, *recti, honestique legem*, ut ad famam præcipua rerum dirigant, non persuadebis: cum sub velo civilis accepti, licitorum, tum necessitatis in illicitos quaestus devolvuntur; cum decipiunt ipsi, non deceptos se tunc ajunt, astutiam ad injuriam virtutis prudentiam agendi, & cautionem vocantes. Demum prout natura hominum in hanc, illamque virtutem, aut vitia pronior est facilius; aut secus difficulter, inducimur, & suademur. Vide notationes meas Politicas puncto XII

108. Circumspecti, cauti que viri per omnia magnis rebus gerendis valent: nam lenta, & provida summæ rei proficiunt. Verum negotiis minoribus aptiores, qui nimia consideratione non laborant; quæ sæpius obest. Aliqua enim impetu, & forte promptius habentur; nec, si hoc, illudve curiosè circumspicias, quod in rem est, assequere. Dubita-

bitatio de eventu ex nimia consideratione plerumque animum involvere amat opinione periculi, & diffidere facit. Illud modò considerandum; ne quod intendis, contra rationem sit, contra famam recti, & contra conscientiam.

109. Dandæ consolationis, tum componendorum animorum non melior ratio, quam fateri justum patientis, siue animi, aut fortunæ, siue corporis dolorem: dein adhibere dextrè lenimenta; ex casu humanorum, & instabilitate fortunæ, quæ eodem passu vadere nescit, esse causas doloris; nec deesse remedii, tum solatii. Animi dolorem interpretatione quandoque majorem reddi, corporis morbos, tum fortunæ casus augeri longa imaginatione, aut nonnunquam sola opinione, certum est. Verùm ad melius consilium, præsertim verò ad *Divinam* & nostri justam pro demerito pœnam lape revocandus animus. Qui secus componendis acerbitatibus, aut doloribus remedium putant; negare justam causam doloris, falluntur: nam sic directè pugnant in affectum patientis, velut mollitiei, aut judicii eum arguendo. Nec idè sanant morbum, verùm contraveniendo in majus irritant animum. Potius ingenuè fatendum, *justam doloris, tum offensæ subesse causam*; sed modum habendum. Atque sic est rectè condoluisse, simulque probum se amicum profiteri velle, dum eadem

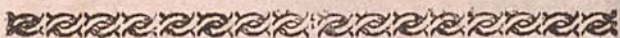
eadem lance dolores; qua ille ipse, qui dolet, nec leviter, contemptimque, pensamus. Concedemus nonnihil ægritudini animi, & præconceptæ opinioni, ut juviffe in firmitatem dolentis compatiendo, non impugnâsse studiosè, immò condemnare, *dum non pro dolentis parte loquimur*, videamur. Laudo peritiam, aut argutiam medici cujusdam Poloni. Cùm in ægrum nobilem incidisset diutino capitis dolore agitatum, eoque infana imaginatione provectum, ut sonum campanæ, dein campanam in cerebro sibi enatam obfirmatus animo asseveraret: negantibus possibilitatem morbi aliis medicorum, & ægrum insanix arguentibus, corporis simul, & animi dolorem auxerunt. Verùm ille argutior, reliquis abire jussis, velut medendi inertiam exprobraturus, indignabundus novitati morbi longa oratione contoluit, promptitudinem curandi simul offerens. Interim æget, assentiri medico, prehensare salutis patronum, simul fideliter animum, & corpus superaddita pingui satis curationis mercede offerre curandum. Exinde medicus opinioni patientis nonnihil indulgens, comparatâ subtilissimo artificio medicâ nolâ, vomitorias potiones ordinavit; tum vomentis caput in speciem compatientis, sustentans in suppositam pelvim, nolam manu aptissimè occultatam cum sonitu cadere fecit, vomitu velut è cerebro pro-

vocatam: ut imaginationis insolentiam simul & morbum à novæ artis commento demere ægrotanti. *Sæpè dolemus, aut offendimur; quia offendi nos putamus.*

110. In omni actione dubia malis in eam partem peccare, quæ utique corrigibilis, quàm quæ corrigi neutiquam potest: aut saltem in eam, quæ minus damni, dubiique habet. Vetus dictum: *Inter duo mala minus eligendum.*

111. Quæ non potes conservare, aut asséquilicis artibus contentionis, litigii, fortioris manûs; illa interpositis dextrè amicis, & agendi authoritate adipisci conaberis, & mediatis, ac securæ, honestæque pacis artibus, deinde protractione, dissimulatione, meliore occasione, & morâ res sensim emolliendo perficies in melius: vel saltem adlaborabis, ut in majus nocendi tibi media, & potestatem alteri parti quoquomodo prior auferas, audax, cautus, & prudens. Artibus pacis, rem dum aggredieris, semper habes in potestate, ad artes rixarum, bellique pro commoditate, dum velis, recurrere; secus in contentionis campum dum temerè te dederis, extra potestatem jam erit, (nisi pro arbitrio fortunæ) ut pax, & quies, statuatur: æris profusio, periculaque vitentur. Per omnia igitur prima sit tibi artium mediationis, id est, pacis, cura: rixa, partiùmque col-

lilio semper sint ultima, & ex summa necessitate. *Velut in militaribus meis, quæ propè diem fero, artes pacis, bellique fusiùs dabuntur.*

ANDREÆ MAXIMILIANI
 FREDRO,
Castellani Leopoliensis,
 MONITA POLITICO
 MORALIA.
 PARS QUARTA.

Sunt bona vita *Scopus*, nervus monita, acta sagittæ:
 Ille *Scopum*, nervum qui bene tendit, habet.

1.

NUnquam proba vires; & armorum
 exercitia etiam laceffitus non exerce.
 Vi-

Videaris tamen exercitatus ad retinendam opinionem scitæ dexteritatis.

2. Non verbo contende, aut disputa; sed quod sentis, sine affectu narra.

3. Cum iis non contende, neque move litem, quibus potentiâ impar es

4. Ciceronis præcepto *amicitiæ quæ non placent, dissuendæ magis, quam discindendæ.*

Quasi dictum velit, ut lentè seponas amicitiam, & ab illa discescas potius, quàm ut contemptim abjicias. Illo enim modo saltem cessabit amicitia, hoc verò parabitur inimicitia ex contemptu sui, per præcipitem aversionem. Non statim igitur mutabis stylum amicitia, ut solum *familiaritates suas sepositæ, non inimicitia susceptæ.*

5. Si vera alicui loqueris; dic neque te pro conscientia dicere aliter, neque illum aliter facere posse. Obtende pericula, nã fiat: malle te veritate, cum salute amici, displicere, quàm placere assentatione cum periculo. Libertatem interim sequendi (velit, nolitve) propone.

6. Non statim petitis, aut intercessioni amici annue, etiam assensu us. Deliberaturum te dic; ne ille sibi totum te vendicat, & facilitate amittas auctoritatem, aut dependentiam, ut aiant, agnoscas. Gratius item venit beneficium à deliberante, quasi non à levitate profectum, sed à ratione.

7. Non unum amicum in consilium voca, sed plures; ne uni tribuisse, & te credidisse totum, quo superbum reddas, videare. Aliquando studio prateri.

8. Talia loquere coram amico, & cliente, quæ divulgata pudorem, aut metum non incurrant. Verè ait ille: *Ita amicum habeas, ut fieri inimicum putes.*

9. Nunquam totalem tui fiduciam habeas, sed verearis potius. In secunda fortuna amicos parabis, eos in adversis pro subsidio habiturus.

10. Nunquam te aliter amico uni credes, ut partem securitatis aliunde tibi non relin-
quas.

11. Multis ex similitudine morum est amicitia; sed hanc circa honesta quæres.

12. Adversarii, aut hostis, diversa sunt nomina. *Adversarius* vitio nostro nobis adversatur; *hostis suo*. Ut adversarium vitas, te corrige; ut hostem amoveas, illum corrigi oportet.

13. Pileo, & comitate multi parantur amici, & facilitate aditus. *Vili emitur, qui pileo, & familiari verbo emitur*: Mauritii Auziaci Principis dictum.

14. Facetis abstine; quæ ubi multum ex vero traxerint, acrem sui memoriam apud amicum relinquunt. Sed tamen in sermone nimium intensa verborum severitas, aut triste supercilium vitandum, quod locò gravi-
tatis,

tatis, nomen morositatis, aut superbiæ parit; nisi civili, honestaque comitate utaris.

15. Non omnium quandoque rerum scientem simula; agendo, otioso simillimus.

16. Antequam aliquid promittas, cogita impedimenta, quæ occurrere possint: an difficile sit præstatu? an sine tui alteriusve fastidio fiat? ne post pœniteat promissi.

17. Non sis properans in delectu amicorum, nec statim, ac affectus ducit, intimum pectus aperi. Lucteris cum affectu volenti, Vide prius; an virtuosus, an constans, an taciturnus sit? *an tuus, non tuæ fortunæ amicus?* Sunt quidam simulatæ virtutis, quæ omni malitia deterior, facie, non animo boni, *habitu & ore* (Taciti utar verbis) *ad exprimendam imaginem honesti exerciti; cæterum animo perfidiosi, & subdoli, avaritiam, & libidinem occultantes, politicè, & ingeniosè nequam: qui eò prodigaliùs amicitiam obligant, quò magis violent.* Quærunt amicitiam, sed quam ad suum commodum referant, quæ aliàs inter bonos reciproca probatur; nihil debere se aliis, sed ex superbia debere sibi totum rati. Colloquuntur familiaritè, sed venena tantùm exsugunt verborum. Conversantur, sed nisi reprehendendum quid videant, cum totum damnare non possint, nævum studiosè quærunt, aut per malitiam adstruunt; bonorum factorum cæci, aut obliviosissimi, & detrahendi tantùm me-

mores: nunquam minus amici, quam cum amicitiam ostentant: sub specie amicitiae quemque facile invadentes, & quibus ipse si resurgat, exemplar bonae virtutis *Cato*, non se tutò credat. Quidni tales fugias? aut saltem probes prius, nisi sapiant venena melle uncta; ut minore damno feras titulum solitarii, melancholici, vel, si familiaritatem vites, fastuosi, quam ut familiare, & intimum pectus aperitè velis, procul tamen à notavitantis.

18. Aliorum exemplo metiaris amicum; si alteri fidus erat, si non decepit, si aliorum famam rectè coram tractat; propè est, ut idem tecum sit.

19. Parùm melancholici in amicitiam diligendi. Modica melancholia propè constantiam est; effusa lætitia propè levitatem. Sed plerùmque falso nomine melancholiam nuncupamus, dum potius gravitas morum vocanda: aut sit licet illa, prudentibus tamen viris per honestas actiones pellere illam in potestate semper est; præsertim dum adhibentur in amantitatem convictus. Amici & faceti convictu clientes, verba & sermonationes in materia gravi seu circa privata, convivæ, musica, latrunculorum & chartarum lusus, histriones scenici, deambulatio nemorum, & hortorum, vectatio, balnea, navigatio, venatio, equitatio, hastiludia, jaculationes arcuum, & scloporum, tormentorum

torum ad metam collimatio, res œconomica, architectura palatiorum, & fortalitorum, tum modicus secessus *causâ pietatis*, vel prætextu expediendorum negotiorum publicorum, in quam rem serviunt domorum abdita triclinia, & recessus, demùm lectio librorum, præsertim verò historiæ, si ad Geographicas tabulas reducatur, tum Geometria practica distrahunt otiosum tempus, nec leviter recreant animum. Insuper, idque maximum, temporis justa divisio in singula negotia tam seria, quàm quæ ad amœnitatem convictûs) fallunt diem, & melancholiam pellunt.

20. Qui necessitate ad amicitiâ tuam compulsi, ab aliis repulsi, aut à te commoda sperant; illi haud durabiles in amicitia. Vide ergo, ut spontè amici fiant, non ab alio respectu. Sed tamen *occafio* nobis sæpè parat amicos.

21. Pares tibi in moribus quæres amicos, si sapias. Ex dissimilitudine morum non solum disjungitur amicitia, sed nova paratur offensa. Qui cum amico convenias; si tu melancholicus, ille hilaris: tu domesticus vel solitarius, aut effectatâ gravitate stoicus, ille liberalior publicam lucem amans: tu de libris, ille de equo, arcu, bello loquens: dum veretur quisque, ne multa ingrata, tristia, minúsque popularia, aut necesse ferenda in te, aut imitanda sint? Igitur

24. Graviore sãpẽ succrescunt offensã postreconciliationem, si dissimulanter reconciliaberis. Præstat quandoque amicitiam in tempus differre, ut interim omnis materia offensarum amoveatur.

25. Importuna excusatio, est accusatio sui, vel alterius opportunissima.

26. Nec intimo amicorum; immò neque uxori, secreta Reipublicæ revelanda.

27. Sint tibi certi dies, quibus cum domesticis clientibus liberius colloquaris. Nec asperneris quandoque hilariorem *media cum gravitate* convictum: nam illa tristis sui heri, perpetuãque observantia, alienat per modica domesticorum affectus, ut levius quandoque ducant non munerari, quàm negligentius præteriri; præsertim illi generosioris mentis, quos tenaciùs per humanitatem habeas, quàm profusa liberalitate, in cætero superbus, pares. Non clientum modò, verùm & sanguine junctorum bonos erga te parabis affectus, & arte quadam humanitatis retinebis; mediustamen interelatam gravitatem, intèrque, ad obsonii raritatem, familiaritatem effusam: nam secùs te oderint. Acerrima sunt proximorum odia, maximèque *inimici hominis, domestici ejus.* Matth. cap. X.

28. Mordaces alicujus, vel populi, sermones, non magnã vehementiã, sed ingeniosè refutare, vel potiùs per jocum, aut tacendo eludere debes.

penitiùs, & sine complacentia naturam revolve priùs. Verè definit amicitiam ille: *ut sit mutua, ac benevola, animorum sibi similium in bono consensio.* Raros exinde videas in orbe veros *amicos*, licèt multos habeant ad convictum *Sodales.*

22. Si in familiaritatem incurrant homines audaculi, verbo, & joco impetuosì, ac prope importunitatem; ferè eandem faciem induc, jocum joco solve (media tamen cum gravitate) & acceptam acerbìtatem dissimula, vitaturus posthac congressum: verùm procul à nota vitantis. Nulla enim re magis in levitatem incurres: quàm à talium familiaritate sociorum

23. Si in Magistratu tibi posito morosi, aut importuni allocutores occurrant querulando, petendo, multa garriendo, utique non acerbè loquentes excipies, sed modestè morositatem eludendo respondebis: rem esse tanti momenti, quæ in aliud tempus differatur commodiùs audienda, nostri partem interim cæteris quoque audiendis deberi. Absit verò, ut aliquem effusis pollicitationibus trahas, vel ludifices: modestè potiùs comitèrque excusabis non facturum, quàm ut mentiaris, eò plùs odii, & levitatis postea paraturus, quò magis placere voluisti inanium pollicitator; unde simul impotentiam tuam prodes, dum præstare promissa non poteris.

29. Commissurus aliquid tractandum alicui; causam non refer, verum seridè injunge, & pollice operam; vel si refers rationem, non tuum privatam commodum sapiat, sed publicum, ac proinde exequentis: quò libentius commissum exequatur.

30. In gerendis negotiis utilior est operarum, qui ad tuam opem, & liberalitatem respiciunt; quàm qui beneficiis jam à te onerati. Idèd quodcunque aggredieris opus, & socios perficiendæ rei quæres; fac eos aliquid utilitatis exinde sperare.

31. Non semper secretus sis; sed aliquando popularis parandis amicis, sine quibus nihil praestatur. Non habebis verò amicos, qui non quæris: quæruntur enim non quærunt. Immo quærunt popularem.

32. Mordebis neminem ore, calamo, vultu. Accusabis neminem, sed potius modicè laudabis quemque pro merito virtutis. Non sis velut ille apud Tacitum: *Optimum quemque jurgio laceffens, & respondentem reticens, ut pavida ingenia solent.*

33. Ea occulta vis linguæ, & verbis inest, ut seu amando, seu ostendendo, plus in animis hominum posse verba, quàm facta, re ipsa experiâre. Idèdque gravius maledictis, quàm malefactis exacerbamur; & difficilius contumeliam perferimus, quàm damnum. Malefacta dolorem, maledicta contemptum nostri ingerunt, qui altius ferit, quàm dolor:

lor: nam in animum intimum pugnat, & in mentem; ille in corpus tantum, aut quod est circa. Tum è converso, gratiora sunt generosis pectoribus bene dicta, quàm bene data, ut ferè inter omnes actiones, si amicos parare cupis, in verba prius, quàm in facta; & linguæ magis, quàm manuum operationi (nam lingua altius, quàm gladius ferit) intentus esse debeas; seu quid acerbi seu quid grati auribus, & animis hominum efferas; quæ est honesta ad capiendos hominum animos fallacia. Rectè ait quidam: lingua, modica pars corporis, navium gubernaculo similis, in cuius parvulo motu totius navigii regimen, immò salus, & interitus vertitur. Minore utique impensa obveniet, multa bene dixisse, quàm multa dedisse. Verùm si utrumque rectè adhibeas, pluribus felix eris amicis. Adde: *acerbè facta vim inferunt, atque ideò terrent simul offendendo*, ut necessè metum cuiusdam venerationis, seu respectum sui incutiant: acerbè dicta, dum inermiter exacerbant verius, quàm offendunt, odium, non terrorem movent; ac proinde inermis iræ contemptum, tum indignationem apud audientem pariunt; cum audacia majore in ultionem. Sic Germanos olim terrebant Romanorum arma, & officii admonebant simul. Postquam verò sub *Quintilio Varro*, ab armis ad inermem verborum conflictum, & litigiosa ventum jurgia, quasi

ad

ad reliquam injuriam id summum adjiceretur; implacabiles idè facti, nec æstimatis ampliùs legionibus Romanis, eas oppressère. Ait: Florus lib IV. *Germani postquam tristes togas, & sæviora armis iura viderunt; duce Arminio arma corripunt, &c. Unius causarum patroni os futuri, recisâ priùs linguâ, quam in manu tenens Barbarus: tandem, inquit, viperâ, sibilare desine.* Ferdinando Arragonio Regi Neapolitano non majus argumentum fuit Neapolim recuperandi, quàm cum accedente ad urbem victore Carolo VIII. Gallia Rege, publicè valedicturus Neapolitanis, Gallorum partes apertè secutis, suavissima eos oratione allocutus est; ut ejus sermonis, ob idque æquioris animi memoriâ, postea desiderium in Neapolitanis excitaretur Ferdinandi revocandi, Gallo relicto, à cujus Præfectis inhumaniùs tractabantur (*Franciscus Guicciardinus Histor. libr. 1.*) Sic præstat etiam erga nos malè affectis, quos punire, aut cohibere non potes, bona verba dare penes moderationem animi, quàm pro impetu asperius tractatos in majus exacerbare, nullo in rem tuam commodo. Præterea in sermonibus *non semper*, ut Didaci Savedræ ad plenam loci doctrinam per diversa casuum, monitum includam, *formulis alloquiorum ordinariis, & generalibus responsis utendum: hæc enim cum dantur omnibus, satisfaciunt nemi-*

nt.

vi. Nec parum affligit mœrentem animum, se responderi sibi videat, quod nōrat jam ante, quodve prius etiam, quàm proferretur, ad supplicis aures pervenerat. Nec semper audiat Princeps; roget interdum: nam qui non sciscitatur, de re plenè cognoscere non potest. Inquiverandam igitur, ut status causæ penitius perspiciatur. Justè succensitum olim Vitellio, qui brevi auditu quævis magna transibat, im, ar curis gravioribus.

34. Non minùs prudentis est viri; scire quid dicat, quàm quid taceat. Sæpè importunè prolato verbo, multa benè incepta in adversum ivère; præsertim si efferatur, quod suam partem ab aliqua conjectura prodere, adversam verò præcavere, aut temeritatem provocare possit. Rectè *Æmilius Probus*: opportunè tacere non minoris est prudentiæ, quam disertè loqui, eorum præsertim, qui alto honoris gradu subsistunt. Sunt *alata verba*: amant facilè in vulgus deferri; ut præstet opportuna quandoque tacere, quàm obliquas *Cortesaneorum* interpretationes experiri.

35. Titulos inusitados sperne: oblatos modicè excusa; nam sunt propè invidiam.

36. Indicaturus lites, nihil profer præter decretum; ne affectus pro altera parte colligi possit, quod erit extra invidiam. *Exu- it personam judicis, quisquis amici induit.*

37. Si aliquid detrahunt tibi homines, erige potius animum, sciens æmulam magnorum esse invidiam; immò meliorem esse utique acerbam invidiam omni amica commiseratione. Sed vide, ut intra metas virtutis hæc habeas.

38. Contemne linguarum, calamorumque vulnera; & vinces. Nullum illa lædunt, nisi volentem. Verum is contemptus ex animi generositate, & conscientia propriæ virtutis, non ab ignavia proveniat; velut de Nerone Suetonius. *Nihil eum patientius, quàm maledicta, & convitia hominum tulisse: vel contemptu omnis infamiæ, vel ne fatendo dolorem, irritaret in pejus ingenia.* Sic ferè incorrigibiles dum sumus, objecta flagitia non pudoris, sed joci loco habemus. Unicum nonnullorum studium malè agere, dein factum excusare. *Impius cum in profundum venerit, contemnit. Lætantur, cum malè fecerint, & exultant in rebus pessimis* Proverb.

39. Cedendum aliquando furori populi; quàm obsistendum. Tacendo multa diluuntur.

40. Vide; ne alium statum, quàm populus tenet, & amat, spirare videâre. Ideoque commodis populi studere te monstra; juvando loquentes, in adversis compatiendo.

41. Etiam aliquando infragenus tuum te abjice; nec mentem populi fuge & convi-
Etum.

ctum. De Augusto Tacitus. *Populare credidit immisceri voluptatibus vulgi.*

42. Liberalem te præbe. Rebus non potes? nemo verbis pauper est. Nemo tristis à te recedat: nulli tristem faciem, & rugosam frontem monstra, etiam ex justo negaturus.

43. Avaritia, & parcitas egregiè factis, ac proinde bonæ famæ, obstant. Non amicitias civium parabis, non clientes habebis, non servitium publicum pace, aut bello probè tractabis, quin aliquid erogare necesse habeas: quod parcè erogantibus, quò gravius fit, eò remotius à bonâ fama absunt; immò re ipsam malam habent. Ferè eò collimat dictum: *Qui parcè seminat, parcè & metet.* Liberalitatis igitur in convictu, & munificentiæ erga clientes, tum amicos nomen, modò tamen extraprodigalitatis naturam, egregius quisque vir sibi paret honestè erogando; in argumentum obtinendi amoris primùm, dein habendæ authoritatis inter cives. Sed liberalitatem dum exercemus, ex rivo hauriamus oportet, non ut fontem ipsum exsiccemus. Qui per ramos carpunt arborem, & fructum, sequenti æstate renatos iterum colligunt; qui secùs ad radicem securim admovent, ipsam, fructumque nusquam redditurum perdunt: sic erogationes honestæ, proportionatæ, planèque inexhaustæ sint, quæ ex proventu, non quæ ex alienatione fundorum,

sum, tum originalis boni, *solâ perdendi curâ*, apparantur, nam aliàs citò desinunt. Is igitur impensis diu sufficit, qui *ex ramo*, dicere si licet, *non ex trunco vivere studet*. Quæri exinde potest; quare fiat, ut avari parentis successores plerumque prodigales fiant: ut fuit Caligula post Tiberium. Antonius Caracalla post Severum Imperatorem, & alii passim Ratio in promptu. Dum paratam inveniunt gazam, & opulentiam, ex aliena opera, per totum habent; in generari necesse est ex dudum præparato nullam sui, & suorum in præsens curam (nam, quæ non peperit sibi, quisque minus amat; cum proprius labor magis pensetur, alienus uti gratuitus, levius habeatur) sed potius ex remissione curarum corruptelam: ut sit primùm malus usus gazæ parentum, deinde luxuria, tum insolentia, exinde aliorum contemptus postmodum veniat (modò sine vulnere) egestas.

44. Audacissimum quemque è plebe beneficiis vince, tibi que obstringe, dum senseris, quibus capiatur. Virtuosos tamen, & modestos in amicitia interiori præpones. Hi dum pro virtute agunt, rectum semper, constanter, & sincerè faciunt: illi sæpius insolent, & molestiam in amicitia facessunt; nec debere se, sed deberi sibi totum volunt. De vincies tamen tibi illos, *non ut profint, sed ne noceant*. Immo prodesse poterunt pro
tem.

tempore si rectè utaris. Argutè in rem Vellejus Lib II. Histor. *Britum inimicum habere malles, inimicum magis timeves Cassium: in altero major vis, in altero virtus.*

45. Ab asperioribus verbis cave: verùm mollioribus utere, etiam non laudaturus, etiam reprehensurus.

46. Negatio mollibus vestita verbis, gratior est tristi, morosaque largitione.

47. Potius odia lenitate humanitate admitta, vincuntur, quam mutui odii pertinaciâ.

48. Iterata beneficia fortius stringunt: velut repetita vincula fortius innectunt. Ideò frequentia potius, quam magna confer; quò diutius dando sufficiat. Nam verè homines beneficiis passim utuntur, ceu floribus: tam diu gratis, quam diu recentibus. Marcellit eorum memoria, nisi sæpius dando renovetur. Sæpè verò dare non sufficiet, si magna simul dederis. Deinde scias oportet, cariorem esse cuique modicam recompensam pro virtute, & merito, magisque debere gratiam exinde datori; quam quodvis magnum donum in obvios petitores effusum. Hoc enim accipiendi modo, non ad virtutem nostram, sed ad fortunam, liberalitatemque conferentis, honos refertur; illo priori utrumque simul pensatur, & munus, & quod majus est munere, virtutis nostræ æstimatio; cuius esse quisque sibi conscius & ab aliis pensari quam maximum cupit, vel

secus improbari graviter indolet. Immo, illo priori modo saepius inconsiderata largitio, ne dicam effusa prodigendi facilitas, est molli animi partus: hoc verò posteriore dantis prudentia, vera liberalitas, & meritorum illecebra vocatur

49. Haud firmam amicitiam, aut diuturnam parari crede, quam dando retines; nō adhibeas cum reverentia tui authoritatem: Verè ait ille: *Qui magnitudine munerum, non morum constantiā amicos sibi parat; meretur magis, quàm habet.* Cum enim satis acceperint, quantum opus habent, aut bene acciēdo deficiās exhaustus, vel saltem nisi avaræ expectationi magnitudine dandi sufficiās; rejicient te, nec ampliùs curabunt. Fundamentum ergo parandæ, & retinendæ amicitiae penes virtutem, & authoritatem morum cum reverentia tui pones: beneficiū verò, & comitatem habebis velut pro condimento tenaciùs retinendæ. Peccavit in eo Julius Cæsar, cum omnia petentibus amicis ex facili concederet, quæ aliquando prudenter recusari poterant: unde plures amici eum confecerunt, quàm inimici, quorum non expleverat spes insatiabiles. Tanta enim nonnullorum amicorum importunitas, ut quamvis multum acceperint; injuriæ tamen locò habeant, plus accipere potuisse, dum facilitate obtinendi assuescunt esse petaces. Idem in Galba reprehendit Tacitus, *Histor. I. Hian*

Flantes in magna fortuna amicorum cupiditates ipsa Galbæ facilitas incendebat, cum apud infirmum & credulum minore metu, & maiore premio peccaretur. Ignis, ambitio, tum avaritia, nunquam dicunt satis. Plus apposueris? plus semper inflammantur. Cave ideo assuefacias amicos importunis petitionibus à facilitate concedendi. Potius nonnunquam petentibus humaniter recusa: non quod præstare nolis, sed in aliam occasionem differendo; ut dissuescant importunitati, assuescant repulsæ, ruborem petitionis habituri. Nec aliter istos Petaces vitabis. Potius instar generosorum equorum, amicis alendis, non saginandis studebis: obesi non tam expediti, verum segnes ad tuum libitum ferendo labori.

50. Inde enascitur prudens monitum: ne amicos, tum domesticos clientes, quorum operâ indiges, spe præmii in factum provocas, aut facere aliquid assuefacias. Potius negotium propone, & operam amicè require; ut pro necessitate officii factum aggrediantur, exoluturi de sua virtute expectationem. Si verò aliquid daturus es; non in recompensam offer, sed ex beneplacito, adjectâ post præstitum opus morâ: quod enim in recompensam datum est, non obligat in futurum accipientem; sed solvit debito recompensæ dantem.

51. Non tantum de amicis & clientibus dictum esto, sed de stipendiariis militibus: ne prudens Dux assuefaciat milites recompensæ Potius officia militaris virtutis, & obsequii requirat, pœnam propositurus non facturis, quàm præmium alacribus; quod offerendum tamen, sed ex insperato.

52. Qui rem bene habere vult, rei perficiendæ sit diligens curator, & potius in negotio, quam post negotium male facti operis severus exactor, cum tamen res male facta manet, nec reocari potest, prodest quidem correctio in posterum, sed in præiens damnum habetur. Eò propè collimat Tacitus dum ait: *Præstat officiis, seu negotiis, non peccaturos præficere, quam punire, cum magna fecerint.* Prout certè rem non aliter probe assequeris, quàm si aptos negotiis præficias; non qui superiores, néve qui sunt inferiores, sed qui officio proportionati, & & velut à condicito pares. Illi primi officium commissum infra capacitatem, dignitatemque sui habebunt, illudque negligent: nec offerenti gratiam debebunt, sed potius offendentur iudicio parvi muneris; velut contemptos se, ægrè ferentes. Inferiores, dum non sufficienti muneris, rem agendam pessumdabunt; ut iudicii arguaris, qui imparibus agenda contulisti, volens tui ipsius deceptor. Velut si Myoparoni piscatorio classis navarchum præficias; aut obvioremi

gi prægrandem quadriremem curandam si committas; hic per inertiam regendi eam perdet; ille muneris vilitatem contemnet, infra dignitatem habiturus. Vel perinde supervacaneum fiet, ac si magno pedi parvum celceum inducere contendas; vel secus toga virili vestire infantem, onerandum potius, quam ut ornetur, velis; in hoc turpi excessu, in eo peccaturus defectu. Oportet igitur secundum genium cujusque, prout in artem agendi hanc, aut illam naturam inclinatur, munera cuique committantur: non verò è contrario, togata viris bellicis, Provincialia maritimis, ludicra seriis, & gravibus, juridica, & forensia naturalibus, amœna tristibus, turbulenta pacatis, laboriosa delicatulis, obedire nisi & subesse aliis commode scientibus, intricata non expeditis & hæsitantibus. Religiosa politicis regenda: denique, repetito dico, parva ingeniis magnis, magna parvis. Satis prudens in eo Tiberius, de quo Tacitus, VI. Annal. *Poppeus Sabinus a Tiberio maximis provinciis impositus, nullam ob eximiam artem, sed quod pat negotiis, neque supra erat.*

33. Quæ ratio non potest, sæpè tempus sanat. Noli anxius esse; *verùm tempus in consilium voca*, nonnulla difficiliora tempori aut potius DEO sananda permissurus. Sic ille apud Historicum: *Consilium, cui impar erat, fato permisit.* Non tamen tac despera-

bundus. *Sapè meliori fortunæ, locum fecit adversa.*

54. Non qui res, sed magis qui tempora disponere scit, vel utrumque; rem habet. Rectè autem disponit, qui bene dividit. *Ego & tempus contra duos, Caroli V. Cæsaris dictum.* Solus scit agere qui tempore non nescit uti.

55. Cave morosos, qui momenta rerum trahunt in offensam sui. Non aliud lucri ex talium convictu reportabis, nisi cum indignatione acerbiter: dum sunt similes stomacho nauseabundo, qui etiam suavia malè accipit, & fastidit.

56. Minores virtutes affectum vulgi movent ad amorem: excelsa virtus, non nisi magnorum movet intellectum, ad pensandum, & æstimationem. Hæc erga superiores necessariò usurpanda: sed cum minoribus non nisi minorum virtutum usus; cum enim hi altas capere non possint, stupent verius eas, quam amant. Prout igitur cum magnis, aut minoribus res tibi; sic virtutem, utique omnium haud neglector, hanc, aut illam studiosius adhibebis, si sapias. *Vide Notationes meas Politicas puncto XII.*

57. Semper cautus sis, & haud fide.

58. Cave inimicos laudantes: *Nam quò incautiùs decipiant, palàm laudant.*

59. Tuum decretum sit clausum, & nisi uni alicui, aut tibi soli apertum. Sed cavendum,

dum , ne silente linguâ vultus , oculi , ac cæteri gestus loquantur , ut quod maximè latere vis , in lucem protrahatur.

60. Dicto vulgari ; *malum benè positum , ne moveas ; ne fiat pejus.*

61. Affectus inimicos bonæ rationi qui non regit ; regitur. Neque te ira , neque nimius amor ducat ; sed mediocritate laborandum , nisi velis errare. Qui minùs ex affectu habet , plùs habet ex ratione

62. Qui amat nimis quietem , & secesum , qui brevilocui gaudet ad usque affabilitatis , comitatisque defectum , qui Stoicum , & grave supercilium gerit , morosus dictorum , factorumque in alios censor , qui parcè erogare cupit , qui facile dicto offenditur , nec scit , salva tamen gravitate , & virtute , dissimulare multa ; ille paucos amicos sibi parat , nec multum in populo potest. Impossibile est , cum nemini te amicum dederis , dari tibi aliquem velle ; aut si vis habere , necesse remittendum aliquid ex rigore : quod virtuti non contrariabitur , sed eam adornabit. Sæpè virtutis legem falsò putamus , cum potius viveudi morositas est.

63. Cauti , aut nimis quieti , dum esse nonnulli volunt , otiosi fiunt , quia aggrediendo terrentur difficilibus , vel quia non ex voto res cadunt , vel quia sibi , quæ rectè fecisse conscii sunt , à malevolis succenseri , indignè ferunt , vel quia sunt agendo nimis

scru-

scrupulosi nec planè resoluti, & leves offensas metuunt: quod mollis, & ignavi verius, quàm quietem appetentis animi signum est. Fateor, nihil agentium facta non improbari. Non errant, dum nihil agunt otiosi, velut apud Tacitum Hordeonius Flaccus. *Non comperescere ruentes, non retinere dubios, non cohortari bonos ausus, sed pavidus, segnis, otiosus, & socordiâ innocens; & Galba magis extra vitia, quàm cum virtutibus; in quo cum segnitia esset, sapientia vocabatur.* Tales non habent inimicos, sed nec amicos quoque dum negliguntur. Errare verò, tum nobis succenseri, aut offendi; uti hoc alienæ malignitatis, non autem nostri vitii: sic illud prorsus humanum est; cum non qui minimè errat, sed qui promptè erratum corrigit, & à causa intra virtutem assurgit, prudens sit. Hominis actio; dum hominis est, aliena prorsus ab errore esse non potest. Divina errore vacua, tamen à malitiosis male intelliguntur. Modò illud in homine laudatur, dum non confundi, sed promptè se recolligere intra magnanimitatem sui potest animus. Falluntur idèò, qui ab usu & tractatu rerum levibus terrentur: ut rectè succensuerit illis Justus Lipsius, Epist. 39. Cent. 2. *Contempi à te humana gaudeo, quæ me quidem authore pedibus etiam tere, sed ita, ut contemptus iste ab alio quodam animo sit, non qui ipsum se contemnat.* Hoc modestiam, aut
sapi.

*sapientiam censes, iacere? nihil agere? ad nul-
lum vitæ genus collinare? ignavia est: magno-
rum etiam sæpè ingeniorum pestis.* Subit enim
ut ille, inquit, inertia ipsius quædam dulce-
do, & invisâ primò desidia postremò amatur.

64. *Pro ultimò in gratiam cuiusque pru-
dentis, & virtuosi civis, adjiciendum puta-
vi; ut si ad recta præcepta vitam, morèsque
componat, & in altum agendarum rerum
pro virtute contendat; fore, ut incurrat in
malignantium linguarum censuras, invido-
rum odia experturus quæ plerumque virtu-
tem exercere amant. Ne igitur acerbitate
vir prudens confundatur; sed potius in par-
tem melioris fortunæ trahat, certum argu-
mentum magnitudinis habiturus, invideri
sibi; quàm ut invideat: modò rectæ virtu-
tis conscius sit. Continta observatione com-
pertum: non posse magnorum catalogo in-
ferri, nisi qui prius asperam invidiæ viam de-
currat. Cum eas calcaverit, dum verè for-
tunæ altioris gradus substrui sibi ab occulto
fato speret. Non certè sermonum acerbitas
invehitur in vilem colonum, qui sola igno-
bilitate, & inertia securus, quem per omnia
fors infima semotum ab hominum fama, &
tutum ab invidia facit. Non invadit humi-
liatuguriola; verum altas petit domos, aut
potius eos exercet viros, qui extra abjecto-
rum sordes positi in conspicuo præclaram
agunt vitam. Verè dicitur: *æmulam magno-**

rum esse invidiam. Vel ut altius noster Tacitus: *Sinistra erga eminentes ineerpretatio; nec minus periculi ex boni fama, quàm ex mala.* Si penitus introspicere liceret intimum invidorum pectus: quid n  videretur intus crudeliter laniatum, animus exesus, mens curis decocta; ut c m loquuntur, aut de te sibi vindicant, potius de seipsis graiores p nas sumant; non in te verbo, sed in se continua magnitudinis tu  meditatione s vituri. Illud tua generositas vexat, hunc in rebus gerendis gravitas arguit, aut morum pulchr  composita venustas confundit; jam incipientium, & agendorum imprudentia in contrarium nitenti æmulationi oblu tatur. Plerumque ver  maligna fama in magnos, & officiis degentes furit, quos nobilitas, opes, bonos, aut aliqua insignis claritudo, rumoribus objicit. Quem ergo miserum, & infra genua sua abjectum, nec supra pro virtute assurgentem, videre mallent; superbum & obliqu  virtutis clamant: non quasi tu verò sis, sed quia illi animo  gri, nequam, malitiosi, majoris virtutis impatientes; ut e  ipso inferiores se agnoscant, dum invident. Ad rem meam sacer scriptor *invidiam, portatilem infernum vocavit*; ut quem invidum dixeris, vivum potius martyrem voces, & in horas morientem; nihilque pejus in pœnam optes, quàm ut rectum facias, quod inimicus invidet. *Utinam invidi ubique oculos haberent,*

ut omnium felicitate torquerentur! Torquetur sane quisque invidus, cum alterius felicitas sui animi tyrannis est. Quod alterius fortunæ, gloriæve accessit, sibi damnum putat. Aliorum divitiæ, sua paupertas; aliorum affluentia, sua macies, sua fames. Cum magni esse non possint, nec cæteros malunt: in se nequam, in cæteros haud boni. Ergo ne conqueratur de invidis vir prudens. Gaudeat potius, nisi malit vocari miser; nec se altum stantem magis arbitretur, quam dum hoc malo jacet. Invidiæ similes meteororum ignibus fatuis, qui sicut sequentem fugiunt, fugientem sequuntur: sic illæ, nisi non contemnti, nec conscio propriæ virtutis, nocent. Gaudeat inquam, magnum sibi inesse, quod invidorum oculos sodiat, mentem decoquat, animum compungat; sibi in triumphum, æmulo in confusionem. Senecæ super hæc verbis usus: *Malè de me loquuntur; faciunt, non quod mereor, sed quod solent. Malè loquuntur? bene nesciam loqui. Non iudicio faciunt, verùm morbo; non de me loquuntur, sed de se. Moverer, si de me Marcus Cato, si Lælius, si duo Scipiones loquerentur; nunc malis displicere, laudari est. Non potest ullam auctoritatem habere sententia, ubi qui damnandus est, ipse damnat. Quibusdam canibus sic innatum est, ut non pro feritate, sed pro consuetudine latent. Dicam ultra. Malè de me loquuntur, sed ipsi otiosi alienos*
labo.

labores è convivio securè prospectan es, & quos publica quies aliis laborantibus molliter habet. Vel, quod alibi dixi, sæpe tibi repte: desiderari ad majorem perfectionem virtutis, adversarium modestè tulisse, ac alià rectè fecisse. Non igitur bonum eum judica, quemcunque aliorum dictis, factisque obloquentem audieris. Vidésne aquas per se lapidas, & dulces, qualem terram præterfluant, puram, amaram, sulfuream, salisam, lutulentam, ejus saporem purum, aut secus amarum, sulfureum, salsum, lutulentum, & malè olentem sapere? Sic judicia nonnullorum de rebus bona sunt, aut mala, prout animus, unde feruntur. Habent bonæ apes, unde suum mel ab acri urtica decoquant; araneis etiam rosa sui veneni materia: non quia rosa mala, sed quia nisi venenum quærit aranea. Non igitur, quod sapius suggero, conqueraris, non ferrum in ulationem posce, non exitium tibi obloquentibus meditère, si vir bonus es; quàm ut costimulo in altum virtutis enitaris, plus quàm satis honestissimæ, & triumphalis vindictæ (si ea vindicta vocanda) dum tibi invidetur, habiturus. Unde, quod maximum in humanis, virtute superabis invidiam, quæ non nisi bonæ virtutis constantiâ superatur, vî nunquam, sed ut potius incitetur. Sed cum omnia feceris, non semper eandem virtus in orbe habet æstimationem: in aliis eadem lauda-

datur, in aliquibus non item Ergone hodie non sint viri, virtute, judicio, morum gravitate, agendique peritiâ Manliis, Scipionibus, Fabiis, cæterisque Romanorum, & Græcorum magnis nominibus pares? Sunt omnino. Verum seculi vitium, non virtutis defectus, ut non videantur; cum in ea tempora non inciderint, quibus totum virtuti concedatur sine invidia, & locus, & æstimatio, & præmia, & *agendi occasio*: verum potius illa hominum malignitate compressa jaceat, lateatve. Quid enim inter malitiosos possis? Si corrigas? dum sunt mali passim, facile offendis multos, ideoque indignantur. Si agere velis? invident, nec ideò juvant; immò studiosè faciendum præpediunt, tenebras virtuti aliorum inducere amantes; ne comparatione ipsi prodantur, aut vilescant. Priscæ ætas ingenua erat circa rectam simplicitatem, æquum habens virtutis intuitum; dum plures essent recti, quàm in devia vitiorum abundantes. Neque ideò superbia obsistit, quò minus ductum consiliorum meliorum sequerentur. Facile exinde se erigebat virtus in majus; cum seu ageres pensaretur: seu adjutoribus & instrumentis agendi opus haberes, præstò adessent inter bonos rectum volentes, aut quod velis, facere scientes. Facilius erat Scipioni vigentè militari virtute Romana magnum Ducem pro Romanis agerè, Annibalem vincere, Cartha-

thaginisque deprimere fastum, & Africani nomen pro se mereri; cum tot haberet in exercitu scientes ordinum doctores, bello jussorum *apra exequendo instrumenta*, quam si alias posterioribus sæculis labente disciplina, inter rudes cohortium administratos armis agendum aliquid venisset. *Porcio Catoni* censoriam exercere erat promptius, & reducere ad normam recti omnia in urbe, in qua nondum per omnia adoleverat flagitium, & agendi licentia: quam ejus pronepoti *Catoni Uticensi*, cum ejus ætate prævaleret licentia, & ex opibus immensis factus, tum insolentium turba cresceret. *Nullibi igitur minus possunt recta ingenia, quam si inter eos venerint, qui scioli, præsumptuosi, & insolentes, tum rudes, tum imperiti, tum pertinaces.* Exinde causa proxima est: in populari Reipublica concordiam vigere non posse, dum quisque præsumit audaculus, sciolusve; nec alium sequi vult, aut primatum concedit meliori: verum sibi asserit insolenter, rem in diversa trahens. Fœcunditatem ingeniorum nonnulli tunc vocant, cum potius agendi insolentia invalescat. *Ad concordiam verò necesse omnino, ut uni, duobusque concedatur, qui ex virtute præeant rectum æturi, cæteri sine scrupulo, & murmure loquantur; immò juvent confidenter uniti, nec distrahant rem abeuntes in diversa.* Dum enim singuli præire volunt universi confunduntur. Sed hæc obiter. *Quantum*

tum verò ad famam, & æstimationem Principum virtutis, evenit illis, velut quidam rectè annotavit: *Tametsi unus aliquis Princeps iisdem bonis artibus & republicam moderetur, quam alius gloriosissimè eam moderatus est. æquè tamen acceptus futurus non sit, nec parem habiturus laudem, nisi subditorum utriusque quoque naturas æqui probas esse contigerit.* Ad dam ampliùs. Nihil magis vulgus, quàm ordinem odit; mavultque malos dominos, modò sine ordine, & in licentia, quàm bonos experiri, modò sint extra ordinem, ad normamque legis & virtutis, tum per omnia modestiæ ne componantur. Exinde secus malis Dominis in subditos ars sola illecebratum est per obliqua; ut cum aliquorum fortunas emungant, in alios pro insolentia sæviant, universorum libertatem per diversa aggrediantur; verbo tamen familiares sint, & suaviloquio laborent, arte variâ lenocinorum fucum actioni inducere amantes: præsertim dum privata vitia, mutuas inter se insolentias, & scandala populo condonant; immò studiosè connivent in speciem licenti- osæ libertatis, dum cuique malum esse, & inolescere in alium, impunè licet. Sic ver- futulorum, aut quoquo modo obliquorum amicitia inescantur magis alicui, quàm eorum, qui ad virtutis, legisque normam rectè componunt: dum illis prioribus liber- tas speciosa, & amœnitas convictus inest;

hipro virtute, & modestia, tristiozem regulam vivendi, & Imorum quendam rigorem inducunt. *Æstimantur proinde quidem, sed non amantur. Sic illecebræ mundi, quæ temporalia viris spiritualibus vocantur, plures sectatores habent; quia lætiora sunt aspectu, & ab exteriori sensu pensantur, licet exitu post hæc tristia; quam solidior virtus, cujus pretium & æstimatio altiori menti subjacet. Ex eodem fonte ad propositum ut redeam, boni domini apud malos pejus audiunt, & non nisi amissos vulgus agnoscit, seroque dolet: econtra mali æstimantur, dum illis populi sunt assuefacti, moribus, epulis, venatu, facilitate, luxuriâ, cum exercitiis conformes. Sic Neronis vitia hæud minus adamaverat populus, quam virtutes aliorum veneraretur; & in Vitellio, idem observavit Tacit. *studia populi, cum exercitiis, raro cuiquam bonis artibus quæsitæ perinde affuere, quam huic per ignaviam. Quid mirum igitur, sine Divina quidem vulgus probat? Moyses populum ex Ægypti servitute eductum, dum ordinatissimè mollissimèque habet, dum manna is de cælo panibus, & delicatâ coturnice pascit, dum periculis insuper, in manu DEI potenti, promptissimè adest, portans populum in sinu, sicut solet portare nutrix infantulum; tamen murmuravit populus contra Moysen, dicens: cur fecisti nos exire de Ægypto? utinam mortui essemus in terrâ Ægypti?**

In mentem nobis veniunt cucumeres, & pepo-
 mes, & cepæ, & allia. (autam rei scire pla-
 cet? en cape. Moyses ad virtutis legem
 animos populi componebat; in Ægypto in
 corpora sæviebatur. Hominum verò pro-
 tervix tritiorum esse modestiam virtutis,
 & correctivam legem, dum intimum animum
 petit, quàm corporis exteriorem servitutem,
 clarè patet. Ægyptus crassa carniùm epula,
 & ignobiles delicias servilibus ingeniis ob-
 trudebat; Moyses altiorum escam suppedi-
 tabat, & asserebat, sed non sine regula, li-
 bertatem. Quorum non nisi ingenui, altio-
 risque mentis homines sunt capaces; illa in-
 geniis absurdis & non intelligentibus, quæ
 sensu exteriore solum res pensant, non pla-
 cent. Præsentia minorâ dum intuentur, in-
 fascinati, futura majora negligunt, simulque
 contrectant superioribus. Tamen uni erim;
 ut verum fatear, invidia, sermones vulgi, &
 acerbior censura in principes viros, aut
 quoquo modo æstimatos, præsertim, qui
 admoneri per singulos nequeunt, tum in
 quos nulla potestas est, non obest, sed neces-
 saria plurimum est, idque communis boni
 causâ. Etsi enim immeritò jactentur; pro-
 dest tamen, ne depraventur, qui boni sunt:
 immò ad altiora calcari habent, velut præmo-
 niti, dum intus se, num verum sit, introspeci-
 unt, & simul humanorum admonentur. Sin-
 vera est, in melius corrigit; vel saltem, ne pe-

jores evadamus, acerbitate aut metu majoris ignominia nos coërcet. Meritò constitutus est honor in opinione aliena; ut scilicet in metu simus: cùmque actiones nostræ ab aliorum dependant iudicio, omnibus satisfacere studeamus. Etiam Libertatis in Republica signum est, obre-
 Elatio. In ea enim, quam tyrannus oppressam jam tenet, neutiquam permittitur. Didac. Sa-
 vadra Symb. XV.

65. Ultimum monitorum illud esse debu-
 erat. Sed manum amoventi de tabula, en-
 occurrit dictum ore ab Ethnico, verè tamen
 Catholico Politicum, tibi, alteri, mihi que ma-
 turè sciendum *Qui notus nimium vivit omni-
 bus, ignotus moritur sibi.* Vel quod rectiùs Di-
 vus scriptor. *Qui vixit velut immemor DEI,
 moritur in fine tandem oblitus sui* Felix vivit,
 qui medios inter negotiosi seculi dies, & for-
 tunæ blandimenta, furto sibi subducit horas:
 ut saltem extrema vitæ applicaturus DEO,
 explicat te sponte ab humanorum curis; re-
 ctiùs illas deserturus ipse, quàm ut relinquatur
 invitus ab illis *Minimum est, quod restat vitæ
 seni decrepito* Barthol Gramondus l. 2 Hist.
 Gallicæ *Quique Republicæ & amicis planè inu-
 tilis est, annus unus & alter, quo victurum se spe-
 rat, multum æternitati valet. Momento paratur
 æternitas felix aut infortunata, qualem sibi quis
 que procurat* Non immeritò Seneca illudit
 lenibus humana nimis studiosè disponenti-
 bus, in multos velut annos victuris. *Nihil tur-
 pius*

pius est, quam enee vivere incipiens. Pulchrum
 immò, dum vivimus senes; sed mortui mun-
 do, victuri tandem nobis, cum vivimus DEO.

A DEI nomine incepti hæc monita, in eo-
 dem fini i, qui mihi reum Alpha & Omega;
 tuisque actionibus, utinam sit oportet; immò
 sit, necesse omnibus. Dum verò ad eum no-
 stra plene dirigentur; ut quid bonis opus, his
 aliorumque monitis? Secus, quò magis à Di-
 vinorum cogitatione, & amore quasi ab ulti-
 mario summòque bono recedimus, neque
 hæc, aut mille talia, satis ad cautionem rectè
 ve agendum sufficient in doctrinam. Etenim
 quo magis sumus erronei circa eligendum
 verum bonum, plus in passiones animi incur-
 rimus & variè illudimur, quàm ut navari cau-
 tio possit. Turbamus inquieti alios; & tur-
 bamur vicissim ab illis. Scire enim, brevi
 compendio rem grandem te oportet.

Commotiones, seu *passiones animi* oriri ex
absentia, aut *præsentiâ boni*, sive veri, sive *opina-*
tivi. Per se autem verum, & perfectum bo-
 num non est, nisi solus DEUS. Nam reliqua
 bona sunt ab hoc, vel propter hunc, id est, in
 hoc. Quæ autem extra hunc, sunt tantum
 non solida, finita, transitoria aut opinativa, vel
 falsa bona, prout cujusque opinio ex tempo-
 rali sibi statuit, & ex appetitu falso. Immò, si
 penitus perpenderit, sunt verè ipsa mala.
 Ideòque post lapsum primi parentis, & post
 amissam originalem gratiam, velut possessio-

nem DEI, id est, veri, summi, & ultimarii Boni, passionis animi non possunt non esse in homine; dum quiescere non potest, sed per hæc, aut illa vagatur, velut in via quærit, & invenit quodammodo; nec materialibus, (*mentem enim habet immaterialem, animûmque*) planè satiatur; sed irritatur veriùs, dum est extra metam perfecti boni positus. Adipisci verò illud non potest, nisi pro sorte meritorum post emensam vitæ viam occupet in visione DEUM; qui uti infinitus est, solus vastam, & planè infinitam mentem hominis sufficientissimè implebit, & perfectissimè terminabit. Immo in hac vita qui magis DEUM animitùs meditantur, minùs de illicitis animi passionibus habent; dum falsi, opinativi nec proportionati hominis animo, boni contemptores, & incurii, meditationem Divinitatis quasi in possessionem *veri boni*, maturè, & ante tempus incipiunt involare. Atque hinc est *materia*, & *causa omnium virtutum*, nempe ex studio, quæ est unicus finis humanæ voluntatis, & actionum, habendi veri, summi, & perfecti boni: e contra ex ejus absentia, tum errore in eligendo, aut malitiosa inconstantia in quærendo, est causa commotionum, & passionum animi; tum ex non domitis *passionibus causa*, immò *materia vitiorum*.

*Sceptra tenet Princeps, in partem flectere nullam ;
 Sed recto semper vult ea stare throno ?
 Exigat ad Normam Princeps sua facta: videbit
 Tum demum an recto sint sua sceptrata loco.*

